

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
ЦЕНТР ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ, ДИСТАНЦІЙНОГО ТА
ЗАОЧНОГО НАВЧАННЯ

Кафедра фінансів та обліку

**ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ У СИСТЕМІ
НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ**

кваліфікаційна робота
здобувач вищої освіти
2 курсу заочної форми навчання
КОБКО Євген Васильович

Науковий керівник
доктор економічних наук, професор
МЕЛЬНИК Степан Іванович

Рецензент
доктор економічних наук, професор
ДЕМЧИШАК Назар Богданович

Кваліфікаційна робота допущена до захисту
«08» травня 2023 р., протокол № 11
завідувач кафедри фінансів та обліку,

_____ МЕЛЬНИК С. І.

Львів
2023

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Центр післядипломної освіти, дистанційного та заочного навчання

Кафедра фінансів та обліку

Освітній ступінь «магістр»

Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Назва освітньої програми «Фінансова розвідка»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

фінансів та обліку

_____ Степан МЕЛЬНИК

«27» грудня 2022 р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ КОБКО Євген Васильович

1. Тема роботи **«Фінансовий моніторинг у системі національної безпеки держави»**. керівник роботи **МЕЛЬНИК Степан Іванович, доктор економічних наук, професор** затверджені наказом ЛьвДУВС від **«26» грудня 2022 р. № 1403 о/с**
2. Термін подання здобувачем вищої освіти роботи **«08» травня 2023 р.**
3. Вихідні дані до роботи закони та нормативно-правові акти стосовно регулювання діяльності державного органу (Держфінмоніторинг) з питань протидії легалізації доходів, отриманих злочинних шляхом та фінансування тероризму, а також літературні джерела із аналогічної тематики, статистичні та довідково-аналітичні дані, ресурси мережі Інтернет.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) : розглянути теоретичні засади функціонування фінансового моніторингу; здійснити структурну характеристику фінансового моніторингу як безпекової діяльності; встановити ефективність системи фінансового моніторингу в Україні; проаналізувати зарубіжний досвід організації системи фінансового моніторингу та виокремити ті основні переваги зарубіжних моделей, які можуть використовуватись у вітчизняній практиці; розробити рекомендації щодо підвищення ефективності системи фінансового моніторингу країни.
5. Перелік графічного матеріалу (додатків). Суть фінансового моніторингу в безпековому просторі; операції, що підлягають фінансовому моніторингу; динаміка основних макроекономічних показників держави; ІСК України та країн-сусідів: порівняльний аналіз; порівняння індексу економічної свободи (ІЕС) України із середньосвітовим значенням; Динаміка міжнародного індексу прав власності для України; динаміка основних складових МППВ; динаміка основних індикаторів складової «Політико-правове середовище»; динаміка основних індикаторів складової «Право власності фізичних осіб»; динаміка основних індикаторів складової «Право інтелектуальної власності»; динаміка інформування про фінансові операції; динаміка інформування про фінансові операції банками та небанківськими установами; питома вага фінансових операцій у загальній кількості взятих ДФМ на облік (%); статистика надісланих та отриманих запитів.
6. Консультанти розділів роботи

Розділ	ПРИЗВИЩЕ, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	МЕЛЬНИК С. І.		
2	МЕЛЬНИК С. І.		
3	МЕЛЬНИК С. І.		

7. Дата видачі завдання «27» грудня 2022 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Опрацювання літератури за темою роботи та складання плану	20.01.2023	
2	Написання першого розділу	20.02.2023	
3	Написання другого розділу	20.03.2023	
4	Написання третього розділу	20.04.2023	
5	Підведення підсумків та формулювання висновків	30.04.2023	
6	Оформлення роботи	05.05.2023	

Здобувач вищої освіти_____
(підпис)**КОБКО Є. В.**
(ПРИЗВИЩЕ та ініціали)**Науковий керівник**_____
(підпис)**МЕЛЬНИК С. І.**
(ПРИЗВИЩЕ та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Кобко Є. В. Фінансовий моніторинг у системі національної безпеки держави. – Рукопис.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». – Львівський державний університет внутрішніх справ МВС України, Львів, 2023.

У кваліфікаційній роботі досліджено теоретико-методичні засади фінансового моніторингу у системі національної безпеки. Проведено дослідження ефективності системи фінансового моніторингу України. Проаналізовано зарубіжний досвід організації фінансового моніторингу та запропоновано стратегічні напрями удосконалення фінансового моніторингу держави.

Ключові слова: фінансовий моніторинг, загрози, безпекова діяльність, фінансова безпека держави, національна безпека.

ABSTRACT

Kobko Ye. V. Financial monitoring in the state's national security system. – Manuscript.

Qualification work for obtaining a master's degree in the specialty 072 "Finance, banking and stock market". – Lviv State University of Internal Affairs of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Lviv, 2023.

The qualification work investigated theoretical and methodological principles of financial monitoring in the national security system. The study conducted the effectiveness of the financial monitoring system. Moreover, the study analyzed foreign experience of the organization of financial monitoring and proposed strategic directions for improving the state's financial monitoring system.

Keywords: financial monitoring, threats, security activities, financial security of the state, national security.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ	8
1.1. Характеристика національної системи протидії легалізації злочинних доходів.....	8
1.2. Структурна характеристика фінансового моніторингу	14
Висновки до розділу 1.	23
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ ДЕРЖАВИ	26
2.1. Визначення ефективності фінансового моніторингу України.....	26
2.2. Аналіз діяльності суб'єктів фінансового моніторингу держави.....	38
Висновки до розділу 2.	44
РОЗДІЛ 3 ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОЇ РОЗВІДКИ УКРАЇНИ	46
3.1. Перспективні напрями імплементації зарубіжного досвіду організації фінансового моніторингу	46
3.2. Рекомендації щодо покращення роботи фінансового моніторингу України	51
Висновки до розділу 3.	55
ВИСНОВКИ	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	59

ВСТУП

Актуальність теми. Проблема легалізації доходів отриманих злочинним шляхом та фінансування тероризму є доволі масштабною у наш час та становить вагомую загрозу національній безпеці. Відповідно, зменшення розмірів тіньової економіки та протидія легалізації доходів отриманих незаконним шляхом є основним вектором забезпечення фінансової та національної безпеки, що сприятиме євроінтеграції України. Тому, наукові розвідки у напрямі підвищення ефективності системи фінансового моніторингу держави є актуальними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню теоретико-практичних аспектів фінансового моніторингу присвячені праці багатьох науковців, зокрема: Васильченко З. М., Возняковська Х. А., Воронова Л. К., Гаврилишин А. П., Гаєвський І. М., Глущенко О. О., Гулько Л. Г., Дмитренко Е. С., Дмитров С. О., Д'яконова І. І., Дяченко О. П., Задоя А. О., Копиця І. М., Користін О. Є., Кравчук А. О., Куришко О. О., Павлов Д. М., Петрук О. М., Романько П. С., Франчук В. І.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є поглиблення теоретичних засад та розроблення практичних рекомендацій для удосконалення системи фінансового моніторингу держави.

Встановлена мета дослідження передбачала виконання кількох завдань, а саме:

- з'ясувати теоретичний зміст фінансового моніторингу;
- здійснити структурну характеристику фінансового моніторингу як безпекової діяльності;
- встановити ефективність системи фінансового моніторингу в Україні;
- проаналізувати зарубіжний досвід організації системи фінансового моніторингу та виокремити ті основні переваги зарубіжних моделей, які можуть використовуватись у вітчизняній практиці;
- розробити рекомендації щодо підвищення ефективності системи фінансового моніторингу країни.

Об'єктом дослідження є система фінансового моніторингу у конструкті національної безпеки.

Предметом дослідження є шляхи підвищення ефективності системи фінансового моніторингу держави.

Методи дослідження. У процесі реалізації дослідження використовувались такі загальнонаукові методи досліджень: метод теоретичного аналізу та синтезу, статистичні методи, графічні методи, дедукція та індукція, метод теоретичного узагальнення, тощо.

Наукова новизна одержаних результатів:

- дістала подальший розвиток методика визначення ефективності системи фінансового моніторингу країни, що передбачає два послідовних етапи: визначення основних макроекономічних показників держави та показників діяльності підрозділів фінансового моніторингу, на основі яких формується висновок про ефективність фінансового моніторингу країни.

Основний зміст роботи. У першому розділі проаналізовано теоретичні аспекти функціонування системи фінансового моніторингу.

У другому розділі проведено аналіз ефективності системи фінансового моніторингу держави.

У третьому розділі розглянуто світовий досвід організації фінансового моніторингу та виокремлено основні переваги, що слід імплементувати у вітчизняну практику. Запропоновано основні шляхи удосконалення системи фінансового моніторингу держави.

Структура роботи: Кваліфікаційна робота складається із анотації українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (40 найменувань на 5 сторінках). Загальний обсяг роботи становить 63 сторінки, із них основний текст – 53 сторінки, які містять 18 рисунків та 8 таблиць.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ

1.1. Характеристика національної системи протидії легалізації злочинних доходів

Нинішня система фінансово-економічних відносин характеризується значним рівнем діджиталізації, що полегшує та пришвидшує виконання багатьох фінансових операцій. Більш того, сучасна фінансова система дозволяє дуже легко отримувати доступ до фінансових ринків інших країн, здійснювати фінансові операції та трансакції. Окрім багатьох переваг, така ситуація має і певні недоліки. Зокрема, модернізована фінансова система дає можливість використовувати переваги фінансової системи для реалізації незаконних операцій та особистого збагачення як корумпованих чиновників так і кримінальних елементів. За таких умов, зловживання інноваційними перевагами фінансового ринку є доволі поширеною практикою у наш час. Злочинні угруповання набагато швидше «реагують» на зміни у сфері цифрових технологій та комунікацій, спрощення митного контролю та інших явищ, що супроводжують глобалізацію. Зазначимо також, що глобалізація торкнулася не тільки економічних та фінансових систем, а й нелегального сектору економіки. Це проявилось у тому, що злочинні угруповання перетворилися у міжнародні злочинні синдикати, такі як картелі «Синалоа», «Лос Сетас» та злочинні угруповання «Ндрангета», «Коза ностра» тощо. Масштаби незаконних операцій злочинних синдикатів поволі зростають починаючи із кінця 1980-х – початку 1990-х років [27]. Відповідно, накопичивши грошові ресурси ці злочинні синдикати активно стимулювали процеси легалізації цих коштів та приховування справжнього джерела їх походження [8]. Масштаби такої діяльності стали доволі великими та катастрофічними для національних економік низки країн та для глобальної

економіки. Легалізація цих коштів має доволі негативне значення ще й тому, що вони використовуються для підкупу чиновників та інших корупційних проявів, а також сприяють є джерелом збагачення та основою фінансової могутності кримінальних лідерів. Більш того, представники кримінального світу використовують ці кошти для участі у легальному бізнесі і тим самим становлять загрозу економічній та національній безпеці. Адже, вони є чинником корумпованості економічних та політико-правових відносин та стимулюють недобросовісну конкуренцію як в межах держави, так і в межах глобальних економічних відносин.

Варто зазначити, що на початку 1990-х років із здобуттям незалежності відбувалися активні процеси перебудови економічних систем. Колишні країни радянського союзу та його сфери впливу займалися трансформацією командно-адміністративної або так званої планової економіки у ринкову економіку. Такі процеси виявилися доволі тривалими та супроводжувалися низкою кризових явищ в економіці, промисловості, в соціальній та екологічній сферах. у цей період відбувалося послаблення державного контролю та впливу на економічні, фінансові та інші процеси. Така політика неконтрольованої та, в більшості випадків, вибіркової лібералізації призвела до появи низки негативних явищ, зокрема утворення сприятливих умов для незаконних фінансово-економічних оборудок, незаконного збагачення вузького прошарку населення, корумпованість соціально-політичних та економічних відносин, формування кримінального осередку. Така ситуація, безумовно, спричинила перетворення держави у привабливу гавань для фінансово-економічних оборудок та правопорушень. Враховуючи, такі реалії необхідність протидії таким тенденціям є головним орієнтиром у забезпеченні національної безпеки держави. Більшість фахівців притримуються думки, що протидія фінансовим правопорушенням є головним та найбільш дієвим інструментом протидії тіньовій економіці та подолання корупції в країні. Адже, як зазначалося, легалізований капітал дозволяє представникам кримінального світу проникати у легальний бізнес спричиняючи його корумпованість, а згодом проникати у

органи державної влади та змушувати державний апарат працювати в своїх інтересах, поширюючи корупцію та подальшу соціальну стратифікацію населення [13].

Тому, протидія легалізації доходів, що були отриманні в результаті злочинних дій є основним пріоритетом державної політики та основною для забезпечення фінансової, економічної безпеки та національної безпеки. боротьба із відмиванням незаконних доходів в Україні є, в основному, засобом боротьби із корупцією у владі та владних структурах. Своєю чергою, інструментом боротьби із легалізацією та відмиванням незаконних доходів є фінансовий моніторинг. Варто зазначити, що економічна система незаконних злочинних угруповань є базовою, тобто основою, на якій формуються та функціонують інші підсистеми. Отож, протидія та знищення фінансово-економічного підґрунтя нелегальної діяльності матиме дуже вагомий вплив на протидію злочинності загалом та сприятиме забезпеченню економічної та національної безпеки будь-якої держави.

Додамо також, що вчені виділяють певні чинники, які позитивно впливають на легалізацію доходів отриманих незаконним шляхом, серед них виокремимо такі [25]:

- економічні (зростання обсягів «тіньових» доходів та «тіньової» економіки загалом, призводить до зростання кількості випадків та обсягів легалізованих доходів);
- політичні (основним політичним чинником звісно ж є корупція, яка водночас є і джерелом отримання таких доходів, і засобом їх легалізації);
- організаційно-управлінські (пов'язані із недостатнім рівнем фінансового та іншого роду контролю за операціями та фінансовими відносинами, що мають сумнівний характер);
- правові (наявність прогалів у законодавчій системі та правових колізій, що дозволяють використовувати їх у злочинних цілях);

- морально-суспільні (втрата довіри населення до органів влади, занижений рівень підприємницької етики, правовий та екологічний нігілізм, домінування меркантильних ідей).

Однак, виділимо також один із найголовніших чинників, що сприяє посиленню процесів легалізації доходів – значно високий рівень нелегальних операцій та прибутків громадян та високий рівень корупції в країні. Обидва чинники є ключовими та мають вагомий вплив на рівень тіньової економіки та рівень легалізації незаконних доходів., що сприяє отриманню таких доходів.

Відповідно, необхідність використання фінансового моніторингу для виявлення та попередження фінансових злочинів та правопорушень стає особливо актуальною за наявності вище перелічених умов. Тому слід встановити теоретичний зміст поняття фінансовий моніторинг та його значення для економічної та національної безпеки. Варто також зауважити, що трактування терміну власне «моніторинг» також викликає кілька запитань. Зокрема, відсутня єдність у підходах до його тлумачення. Проаналізувавши низку наукових джерел [29] можна стверджувати, що загалом науковці притримуються думки стосовно трактування моніторингу як пасивної форми контролю. Така діяльність полягає у спостереженні, відстеженні ситуації та аналізу впливу певних чинників на суспільні процеси загалом.

Фінансовий моніторинг – це термін, що більшістю науковців трактується тотожно терміну фінансова розвідка. Підходів до визначення та тлумачення поняття фінансовий моніторинг є доволі багато. Розглянувши основні з них (табл. 1.1) зазначимо, що більшість науковців схиляється до думки, що фінансовий моніторинг передбачає систему заходів щодо протидії легалізації незаконних доходів та фінансування тероризму.

Таблиця 1.1.

Основні підходи до трактування поняття «фінансовий моніторинг»

№	Автори	Трактування
1	[31]	сукупність заходів, що вживаються суб'єктами фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії, що включають проведення державного фінансового моніторингу та первинного фінансового моніторингу
2	[4]	система безперервного моніторингу найважливіших поточних результатів фінансової діяльності компаній на фінансовому ринку, яка постійно змінюється
3	[19]	система фінансового контролю, спрямована на протидію й запобігання легалізації грошей та іншого майна, отриманих злочинним шляхом як в окремих суб'єктах господарювання, так і в масштабі всієї країни
4	[28]	система постійного спостереження за найважливішими поточними результатами фінансової діяльності підприємства в умовах постійно змінної кон'юнктури фінансового ринку
5	[7]	складова фінансової безпеки, яка визначає сукупність взаємопов'язаних заходів державного сектору за безпосередньою участю суб'єктів приватного сектору для формування загальнодержавної багатовіджерельної аналітичної бази даних з метою запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму
6	[38]	сукупність заходів суб'єктів фінансового моніторингу з метою виявлення, аналізу та перевірки інформації про фінансові операції щодо віднесення їх до таких, що можуть бути пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів незаконного походження з наступним переданням їх правоохоронним органам
7	[16]	сукупність методичних, організаційних, нормативно-правових та інституційних заходів, спрямованих на ефективне функціонування національної системи боротьби з фінансуванням тероризму
8	[9]	функціонування організаційно-правового механізму, який дозволить констатувати фінансові операції сумнівного характеру, комплексно аналізувати отриману інформацію та в необхідних випадках інформувати правоохоронні органи держави із чітко визначеною кінцевою метою всіх вищевказаних елементів, якою є мінімізація легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом
9	[11]	форма фінансового контролю, спрямовану на виявлення фінансових операцій, які можуть бути пов'язані з легалізацією

		(відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, при цьому фінансовий моніторинг здійснюється за методом спостереження та верифікації
10	[23]	економіко-правовий механізм у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення
11	[34]	специфічна форма фінансового контролю, що здійснюється уповноваженими державними органами у сфері фінансового контролю та суб'єктами первинного фінансового моніторингу та призначена для виявлення операцій, пов'язаних з відмиванням коштів
12	[18]	система заходів із здійснення постійного спостереження за діяльністю комерційного банку, збору і систематизації даних про його фінансовий стан для оцінки поточного стану справ у банківській сфері і прогнозування його розвитку на перспективу
13	[5]	фінансовий моніторинг дещо схожий на концепцію фінансового контролю, але фінансовий моніторинг є більш широким поняттям, оскільки передбачає безперервний моніторинг, що дозволяє прогнозувати ризики відмивання грошей
14	[38]	складова системи фінансового планування банку, на основі якої формується єдина база даних планування діяльності при безперервному зборі, систематизації та обробці інформації
15	[11]	комплекс фінансових, правових, нормативних заходів, спрямованих на запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму, фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, що проводяться на різних рівнях функціонування фінансової системи, для забезпечення економічної, фінансової, національної безпеки держави

Отже, на основі проведеного аналізу можемо констатувати, що фінансовий моніторинг (або фінансова розвідка) – це діяльність спрямована на протидію загрозам та забезпечення фінансової і економічної безпеки держави, а також національної безпеки. узагальнивши усі проаналізовані підходи до трактування поняття «фінансовий моніторинг» можемо сформулювати авторське визначення цього поняття із врахуванням його безпекового змісту. Фінансовий моніторинг – вид безпекової діяльності, яка передбачає комплекс

фінансових, правових, нормативних заходів, які здійснюється уповноваженими державними органами у сфері фінансового контролю та суб'єктами первинного фінансового моніторингу і передбачають безперервний моніторинг призначений для виявлення сумнівних операцій, пов'язаних з легалізацією (відмиванням) незаконно отриманих коштів.

1.2. Структурна характеристика фінансового моніторингу

Отож, незважаючи на доволі зрозумілу суть та зміст діяльності фінансового моніторингу, його завдання мають широкий спектр прояву. Першочерговим завданням фінансового моніторингу є протидія легалізації незаконно отриманих доходів, що становить доволі вагомий для держави фінансовий інтерес. Однак, фінансовий моніторинг також має на меті протидію безпосереднім загрозам національній безпеці – фінансування тероризму та розповсюдження зброї масового знищення. Така діяльність щодо виявлення підозрілих операцій спрямованих на терористичну діяльність чи, будь-яку іншу діяльність, яка становить чи становитиме загрозу національній безпеці є особливо важливою в сучасних умовах. Особливо гостро, відсутність належного фінансового моніторингу в сфері виявлення підозрілих операцій, відчувалася у період 2014-2022 років в Україні, коли в межах гібридної війни російські спецслужби формували так звану «п'яту колону» та фінансували потенційних терористів із так званих ДНР та ЛНР, що дозволило у лютому 2022 року російським збройним формуванням доволі легко завдати удару по стратегічно важливих об'єктах та об'єктах критичної інфраструктури України спричинивши багатьох збитків та втрат. Тому активізація фінансового моніторингу та його актуалізація як діяльності спрямованої на протидію загрозам національного масштабу є доволі важливим напрямом діяльності, що повинен бути виокремленим. Формування структури підрозділів фінансового моніторингу із їх функціональним спрямуванням на протидію загрозам власне

національній безпеці держави стане вагомим чинником підвищення ефективності підрозділів фінансового моніторингу та сприятиме забезпеченню національної безпеки України [30].

Такий підхід до визначення суті фінансового моніторингу не відкидає інших завдань, що полягають у протидії загрозам фінансового характеру, виявлення, попередження та усунення яких сприятиме забезпеченню фінансової безпеки держави та її національної безпеки. Більш того, доходи, які були отримані в результаті неправомірних та шахрайських дій не повинні бути легалізовані за допомогою фінансової системи держави, а особи, що були причетні до таких операцій повинні бути покарані. Однак, до діяльності, що завдає вагомому збитку для фінансової системи та держави загалом варто віднести операції щодо ухиляння від сплати податків. Такі операції повинні бути об'єктом фінансового моніторингу, оскільки завдають доволі вагомих збитків для бюджету та економіки держави, що робить їх вагомими загрозами фінансовій та національній безпеці.

Наступним етапом нашого теоретичного аналізу стане встановлення суб'єктів фінансового моніторингу в Україні. На законодавчому рівні [31] визначено основних суб'єктів первинного фінансового моніторингу та суб'єктів державного фінансового моніторингу (таблиця 1.1). Варто зауважити, що до суб'єктів первинного фінансового моніторингу, за винятком, банків та фінансових установ, зачисляють також операторів поштового зв'язку, операторів ринку віртуальних активів тощо.

Таблиця 1.2.

Суб'єкти фінансового моніторингу в Україні

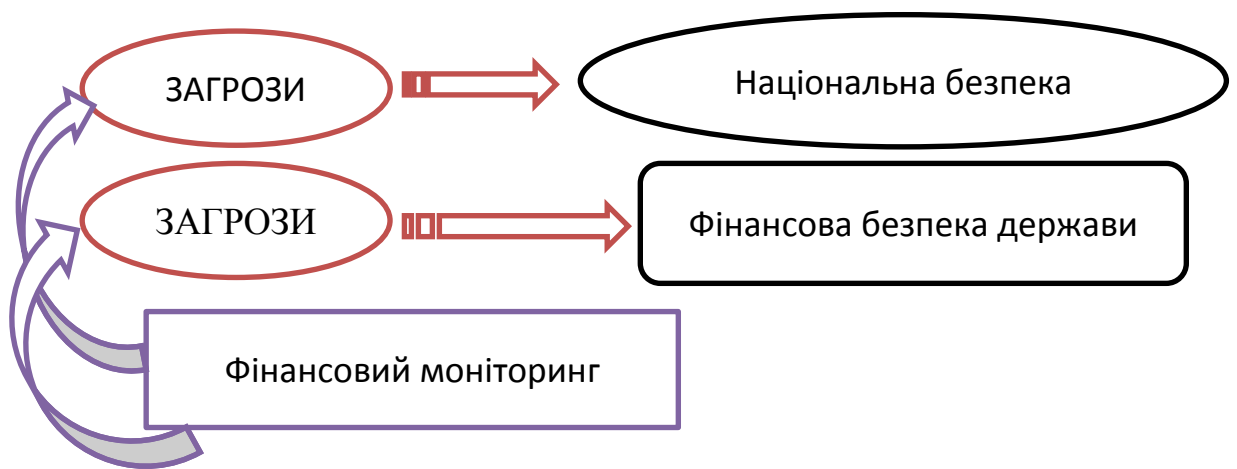
Суб'єкти державного фінансового моніторингу	Суб'єкти первинного фінансового моніторингу
Національний банк України	Банки, платіжні організації та члени платіжних систем
Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку	Фондові біржі, компанії з управління активами та інші професійні учасники ринку цінних паперів
Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг	Страхові компанії, ломбарди та інші фінансові установи, а також юридичні особи, які відповідно до чинного законодавства надають фінансові послуги (крім фінансових установ та інших юридичних осіб, щодо яких державне регулювання та державний нагляд у сфері запобігання легалізації «відмивання» доходів одержаних злочинним шляхом або фінансування тероризму здійснюється іншими суб'єктами державного фінансового моніторингу), платіжні організації та члени платіжних систем, що не банківськими установами
Міністерство юстиції України	Нотаріуси, адвокати та інші особи, які надають юридичні послуги
Міністерство економіки України	Товарні та інші біржі, що здійснюють фінансові операції
Міністерство фінансів України	Суб'єкти господарювання, які проводять лотереї або будь-які інші подібні заходи, суб'єкти господарювання, які здійснюють торгівлю дорогоцінними металами і дорогоцінним камінням та виробами з них, аудитори, аудиторські фірми, тощо
Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України	Оператори поштового зв'язку (в процесі здійснення грошових переказів)
Державна служба фінансового моніторингу	Суб'єкти підприємницької діяльності, які надають посередницькі операції під час купівлі-продажу нерухомості, фізичні особи-підприємці та юридичні особи, які проводять фінансової операції з товарами за готівку за умови перевищення суми у 150 тис. грн

Основними формами фінансового моніторингу, відповідно є [15]:

- державний фінансовий моніторинг;
- первинний фінансовий моніторинг.

З'ясуємо також основне призначення фінансового моніторингу в системі фінансової та національної безпеки держави. Загалом же зміст фінансового моніторингу можна представити як безпекову діяльність спрямовану на протидію загрозам для фінансової та національної безпеки (рис. 1.2).

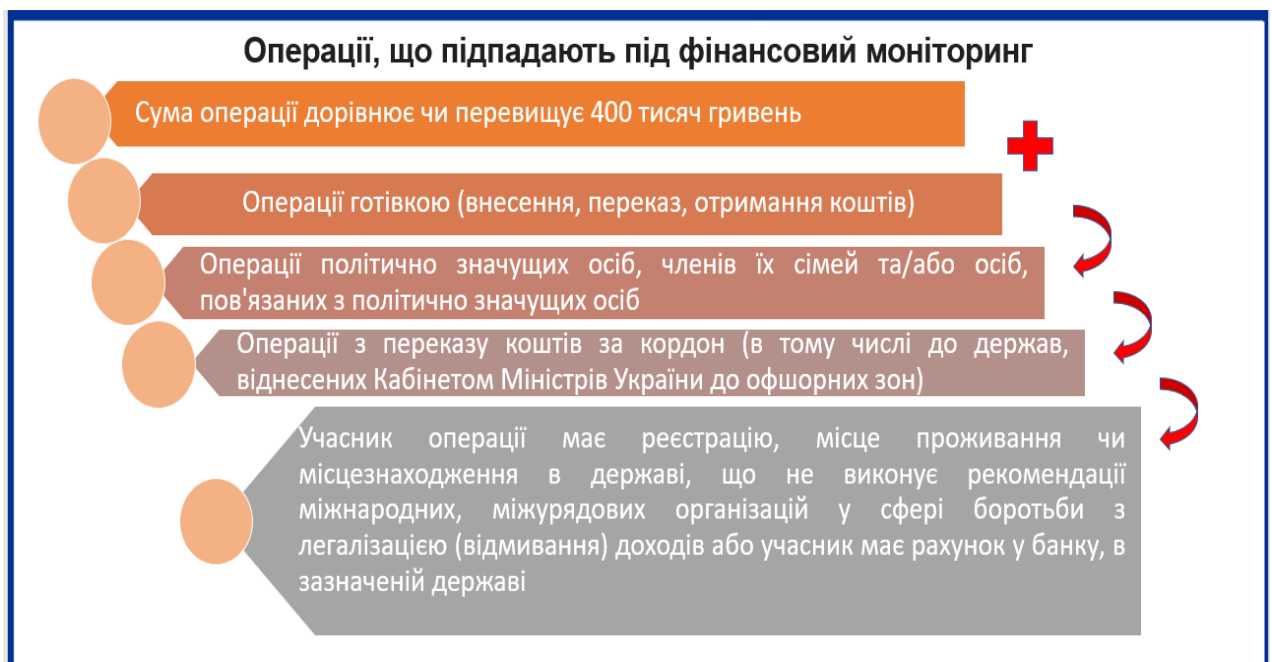

Рис. 1.2. Суть фінансового моніторингу в безпековому просторі

Важливо також з'ясувати ті види операцій, які підпадають під контроль та аналіз з боку підрозділу фінансового моніторингу (рис. 1.1). Для з'ясування та встановлення переліку таких операцій варто з'ясувати суть поняття «порогові фінансові операції». Загалом це такий вид операцій, сума якої рівняється чи перевищує еквівалент у 400 тисяч гривень, незалежно відбувається вона у іноземній валюті, банківських металах чи інших видах активів. Окрім ідентифікації та перевірки порогових операцій об'єктом аналізу фінансового моніторингу стають операції, які мають такі ознаки:

- операції із використанням готівкових коштів;

- операції публічних та політично вагомих осіб, членів їхніх сімей та їх родичів чи близьких осіб;
- операції, що передбачають переказ коштів з-за кордону чи за кордон, включаючи офшорні юрисдикції;
- операції, які здійснюються резидентом країни, яка не виконує чи виконує неналежним чином рекомендації міжнародних договорів у сфері протидії легалізації незаконно отриманих доходів, а також рекомендації відповідних міжнародних організацій.

Рис. 1.1. Операції, що підпадають під фінансовий моніторинг

Отже, можемо констатувати, що фінансовий моніторинг перш за все, трактується як певна діяльність. Як і будь-який інший вид діяльності фінансовий моніторинг передбачає виконання певних функцій, зокрема науковці виокремлюють такі з них:

- організаційна;
- управлінська;
- контролінг;
- аналітична;

- інформаційна;
- превентивна [22].

Суть основних функцій визначає зміст діяльності фінансового моніторингу, тому проаналізувавши зміст зазначених функцій зможемо краще зрозуміти зміст власне фінансового моніторингу.

Організаційна функція фінансового моніторингу полягає у встановленні порядку проведення фінансового моніторингу, який законодавчо закріплюється [1].

Управлінська функція фінансового моніторингу полягає у визначенні його основних завдань та алгоритму проведення. Встановлення основних виконавців, їхніх повноважень та обов'язків, форм та методів реалізації їхніх обов'язків.

Функція фінансового моніторингу – контролінг реалізується у формі проведення безпосереднього контролю за фінансовою діяльністю суб'єктів фінансового моніторингу, їх співставлення із еталонними операціями та встановлення ступеня їх підозрілості.

Аналітична функція фінансового моніторингу передбачає безпосередній аналіз фінансових операцій для встановлення її спільних та відмінних від еталонних операцій, в результаті чого можна встановити підозрілі та неправомірні операції, також важливим критерієм є визначення та обґрунтування фінансової доцільності операції, тобто визначення рівня фінансової вигоди, яка підтверджує її доцільність.

Інформаційна функція передбачає отримання необхідної інформації для визначення ймовірної або реально підозрілої операції або діяльності суб'єкта контролю протягом певного періоду.

Превентивна функція, що полягає у: прямому втручанні до операцій щодо легалізації доходів, які були отримані злочинним шляхом за допомогою певних інструментів фінансового контролю; непрямому втручанні, що проявляється у формі попереджувальних дій щодо протидії легалізації «відмиванню» незаконно отриманих чи привласнених доходів [3].

Проаналізувавши основні функції можемо перейти до встановлення основних принципів фінансового моніторингу [22].

Проте, слід зауважити, що підходів до визначення принципів фінансового моніторингу так само є кілька. Загалом же, науковці схиляються до поділу принципів на дві групи [35]:

- загальні принципи;
- спеціальні принципи.

Отож, до загальних принципів фінансового моніторингу можна зачислити наступні:

- пріоритетність інтересів держави та безпекових інтересів громадян;
- підпорядкованість підрозділів фінансової розвідки уповноваженим органам державної влади;
- формування середовища функціонування економічних суб'єктів та фінансового ринку загалом, що ґрунтуються на рівності прав, привілеїв та інтересів;
- дотримання усіх прав та свобод, що гарантовані законодавством держави;
- відсутність безпідставності, що передбачає наявність обґрунтованих підстав для реалізації фінансового моніторингу;
- відсутності упередженого ставлення під час здійснення фінансового моніторингу;
- несення відповідальності суб'єктами фінансового моніторингу за неправомірну та несправедливо завдану шкоду під час виконання своїх функціональних обов'язків;
- міжнародного права, тобто дотримання міжнародних договорів, які є ратифікованими парламентом країни у сфері протидії легалізації незаконно отриманих доходів.

Поряд із загальними принципами виділяють також спеціальні принципи фінансового моніторингу, серед яких виділяють наступні:

- підзвітність та підконтрольність підрозділів фінансового моніторингу органам державної влади;
- отримання та аналізу достовірної інформації, що була отримана;
- уникнення та ліквідація конфлікту інтересів;
- трансперативність, тобто прозорість та доступність результатів діяльності підрозділів фінансового моніторингу;
- наявності ініціативи щодо виявлення підозрілих операцій;
- забезпечення інформаційного обміну між іншими підрозділами фінансового моніторингу та правоохоронними органами;
- єдність та співставлення потенційних результатів і методики методів дослідження;
- кваліфікованості виконавців фінансового моніторингу та наявність особистої відповідальності.

Проаналізуємо також специфічні принципи фінансового моніторингу для ґрунтовнішого ознайомлення із особливостями сучасного фінансового моніторингу.

Розпочнемо теоретичний аналіз із характеристики принципу підзвітності та підконтрольності суб'єктів фінансового моніторингу. Цей принцип передбачає підконтрольність та підзвітність підрозділів фінансового моніторингу спеціально уповноваженому органу фінансового моніторингу та іншим органам державної влади. Цим принципом також регламентується внутрішні взаємозв'язки та взаємовідносини в системі реалізації фінансового моніторингу.

Принцип достовірності інформації полягає в тому, що зібрана інформація в процесі реалізації фінансового моніторингу повинна вирізнятися об'єктивністю та достовірністю, водночас чітко відображати результати діяльності об'єкти перевірки та давати характеристику його фінансових операцій.

Принцип усунення конфлікту інтересів, що полягає в неприпустимості виникненню суперечностей між інтересами суб'єктів фінансового

моніторингу із їхніми службовими обов'язками та повноваженнями щодо майнових та немайнових відносин із іншими учасниками процесу фінансового моніторингу, а також з їхніми родичами, близькими та наближеними до них особами. Наявність конфлікту інтересів не є прямим свідченням наявності корупційних дій чи зловживань, але такий конфлікт вважається чинником провокування корупційних проявів та реалізації тіньових операцій. Відповідно, суб'єкт фінансового моніторингу повинен повідомляти про наявність потенційного конфлікту інтересів з метою попередження та усунення корупційних ризиків.

Принцип трансперативності, який полягає у налагодженні та забезпеченні прозорості інформаційних потоків в процесі здійснення фінансового моніторингу. Об'єкт фінансового моніторингу повинен забезпечити повний доступ до усієї інформації, що була затребувана. Натомість суб'єкти фінансового моніторингу забезпечують прозорість та доступність до інформації по завершенні самого процесу. Уся інформація, що свідчить про підозрілість та потенційну неправомірність операцій повинна передаватись до компетентних правоохоронних органів.

Принцип наявності ініціативи щодо виявлення підозрілих операцій передбачає, що підрозділи фінансового моніторингу повинні проявляти ініціативу щодо виявлення фактів підозрілих операцій та фінансування тероризму чи іншого виду протиправних операцій. Більш того цим принципом забезпечується виключна компетенція спеціально уповноваженого органу фінансового моніторингу щодо здійснення контролю та виявленні подібних дій.

Принцип забезпечення інформаційного обміну між іншими підрозділами фінансового моніторингу та правоохоронними органами, що полягає у необхідності взаємодії суб'єктів первинного моніторингу та державного фінансового моніторингу із правоохоронними органами через передачу, обмін та аналіз інформації з метою забезпечення результативної діяльності щодо протидії легалізації незаконно отриманих доходів.

Принцип єдності та співставлення потенційних результатів і методики дослідження яким регламентується необхідність формування цілісної методики накопичення та аналізу інформації в процесі здійснення фінансового моніторингу. Більшою мірою цей принцип стосується первинного фінансового моніторингу. В процесі реалізації фінансового моніторингу слід враховувати рівень сучасних інформаційних технологій, що використовуються зловмисниками для здійснення протиправних дій.

Принцип кваліфікованості виконавців фінансового моніторингу та наявність особистої відповідальності. Суть зазначеного принципу зводиться до того, що учасники процесу фінмоніторингу повинні бути компетентними та кваліфікованими у цій сфері діяльності. згідно цього принципу гарантується фахове виконання службових обов'язків представниками суб'єкта фінансового моніторингу.

Висновки до розділу 1.

У розділі обґрунтовано доцільність активізації фінансового моніторингу держави для протидії сучасним загрозам, що посилились за рахунок розвитку інформаційних технологій та процесам глобалізації, що сприяли перетворенню локальних проблем у глобальні та перетворенню невеличких регіональних злочинних угруповань у міжнародні синдикати.

Встановлено перелік чинників, що сприяють легалізації доходів отриманих незаконним шляхом, серед яких виділено: економічні (зростання обсягів «тіньових» доходів та «тіньової» економіки загалом, призводить до зростання кількості випадків та обсягів легалізованих доходів); політичні (основним політичним чинником звісно ж є корупція, яка водночас є і джерелом отримання таких доходів, і засобом їх легалізації); організаційно-управлінські (пов'язані із недостатнім рівнем фінансового та іншого роду контролю за операціями та фінансовими відносинами, що мають сумнівний

характер); правові (наявність прогалін у законодавчій системі та правових колізій, що дозволяють використовувати їх у злочинних цілях); морально-суспільні (втрата довіри населення до органів влади, занижений рівень підприємницької етики, правовий та екологічний нігілізм, домінування меркантильних ідей).

Проаналізовано основні підходи до трактування поняття фінансовий моніторинг, в результаті чого сформовано авторське трактування цього поняття із врахуванням його безпекового змісту – вид безпекової діяльності, яка передбачає комплекс фінансових, правових, нормативних заходів, які здійснюється уповноваженими державними органами у сфері фінансового контролю та суб'єктами первинного фінансового моніторингу і передбачають безперервний моніторинг призначений для виявлення сумнівних операцій, пов'язаних з легалізацією (відмиванням) незаконно отриманих коштів.

У процесі реалізації дослідження ідентифіковано основних суб'єктів фінансового моніторингу в Україні та здійснено їх структурування шляхом поділу на суб'єкти державного фінансового моніторингу та суб'єкти первинного фінансового моніторингу.

Встановлено перелік операцій, що підлягають під фінансовий моніторинг, серед яких: операції сума яких перевищує еквівалент у 400 тис. грн; готівкові операції; операції політично значущих осіб; операції з переказу коштів за кордон.

Встановлено основні принципи та здійснено їх класифікацію. До загальних принципів зачислено: пріоритетність інтересів держави та безпекових інтересів громадян; підпорядкованість підрозділів фінансової розвідки уповноваженим органам державної влади; формування середовища функціонування економічних суб'єктів та фінансового ринку загалом, що ґрунтуються на рівності прав, привілеїв та інтересів; дотримання усіх прав та свобод, що гарантовані законодавством держави; відсутність безпідставності, що передбачає наявність обґрунтованих підстав для реалізації фінансового моніторингу; відсутності упередженого ставлення під час

здійснення фінансового моніторингу; несення відповідальності суб'єктами фінансового моніторингу за неправомірну та несправедливо завдану шкоду під час виконання своїх функціональних обов'язків; міжнародного права, тобто дотримування міжнародних договорів, які є ратифікованими парламентом країни у сфері протидії легалізації незаконно отриманих доходів.

Виокремлено також спеціальні принципи фінансового моніторингу, серед яких: підзвітність та підконтрольність підрозділів фінансового моніторингу органам державної влади; отримання та аналізу достовірної інформації, що була отримана; уникнення та ліквідація конфлікту інтересів; трансперативність, тобто прозорість та доступність результатів діяльності підрозділів фінансового моніторингу; наявності ініціативи щодо виявлення підозрілих операцій; забезпечення інформаційного обміну між іншими підрозділами фінансового моніторингу та правоохоронними органами; єдність та співставлення потенційних результатів і методики методів дослідження; кваліфікованості виконавців фінансового моніторингу та наявність особистої відповідальності.

РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ ДЕРЖАВИ

2.1. Визначення ефективності фінансового моніторингу України

Основним завданням цього етапу дослідження стане встановлення ефективності фінансового моніторингу України. Для цього потрібно визначити, перш за все, критерії ефективності. Зазвичай критерії ефективності будь-яких процесів бувають двох типів [2]:

- кількісні;
- якісні.

Більшість методів оцінки ефективності фінансового моніторингу передбачають оцінку саме за кількісним критерієм, тобто встановлення значень основних макроекономічних показників держави, а саме:

- рівень тіньової економіки;
- індекс сприйняття корупції;
- індекс легкості ведення бізнесу.

Покращення чи погіршення значення цих показників більшою мірою відображатиме ефективність системи фінансового моніторингу в державі. Такі показники звісно ж не демонструють прямого впливу та не сильно корелюють із діяльністю підрозділів фінансового моніторингу, однак опосередковано відображають ефективність фінансового моніторингу та є якісними показниками [31]. Встановлення ефективності діяльності підрозділів фінансового моніторингу можна також шляхом розрахунку вузько направлених показників, що є кількісними показниками, а саме:

- кількість здійснених операцій щодо фінансового моніторингу;
- загальна кількість підозрілих операцій, що були ідентифіковані такими внаслідок здійснення фінансового моніторингу;
- кількість розроблених та доведених до кримінального провадження та суду матеріалів [26].

Охарактеризована методика розрахунку є доволі оптимальною, на перший погляд, оскільки зазначена інформація є у вільному доступі, а результати аналізу відображають основні показники діяльності підрозділів фінансового моніторингу. Однак кількість переданих та сформованих матеріалів не повсякчас відображає ефективність діяльності підрозділів фінансового моніторингу. За таких умов важко встановити кількість матеріалів та правопорушень у фінансовій сфері та сфері легалізації доходів отриманих незаконним шляхом, що не були виявлені та з'ясувати співвідношення виявлених та невиявлених правопорушень. Проте, варто зауважити, що собівартість реалізації такого виду аналізу є доволі низькою, а його результати, в більшій мірі, відображають ефективність діяльності підрозділів фінансового моніторингу.

Тому для встановлення ефективності системи фінансового моніторингу держави застосуємо підхід, що передбачатиме симбіоз окреслених методик, тобто поєднаємо кількісні та якісні показники. А саме: встановимо значення основних макроекономічних показників держави, що відображають рівень тінізації економіки для визначення загального рівня ефективності фінансового моніторингу, а також проаналізуємо кількісні показники діяльності підрозділів фінансового моніторингу.

Результати розрахунків першого етапу методики – визначення основних макроекономічних показників представлено у таблиці 2.1.

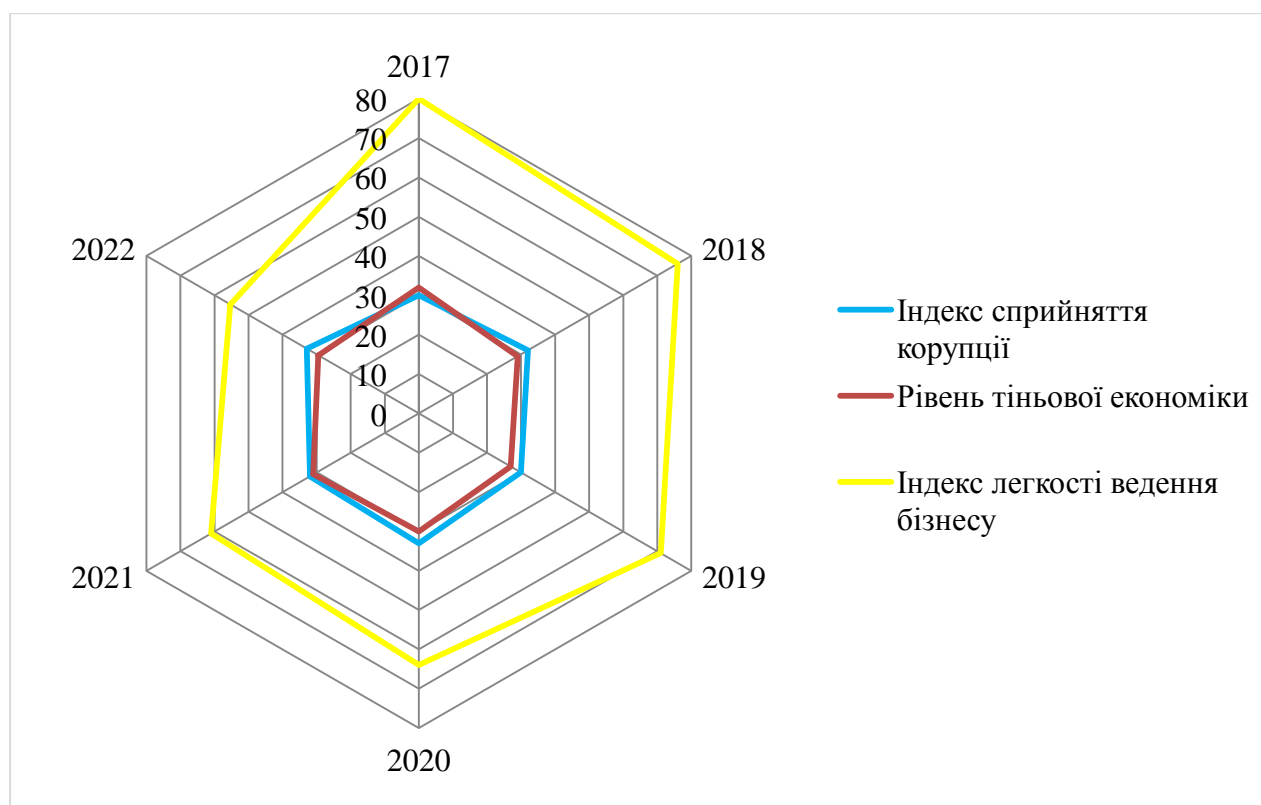
Зазначимо також, що один із запропонованих макроекономічних показників – індекс легкості ведення бізнесу не розраховувався за 2022 та 2023 роки. Причиною цього стали результати проведеного аудиту однією із міжнародних аудиторських компаній, в результаті якого було встановлено, що експерти зазнавали тиску та стороннього впливу задля спекуляції та підробки результатів досліджень. Тому було прийнято рішення про припинення розрахунку індексу, вдосконалення методики розрахунку та відновлення розрахунків у 2023-2024 роках.

Таблиця 2.1.

Розрахунок основних макроекономічних показників держави

	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Індекс сприйняття корупції	30	32	30	33	32	33
Рівень тіньової економіки	32	29	27	30	32	33
Індекс легкості ведення бізнесу	80	76	71	64	61	-

Графічно динаміку основних макроекономічних показників представлено на рисунку 2.1.

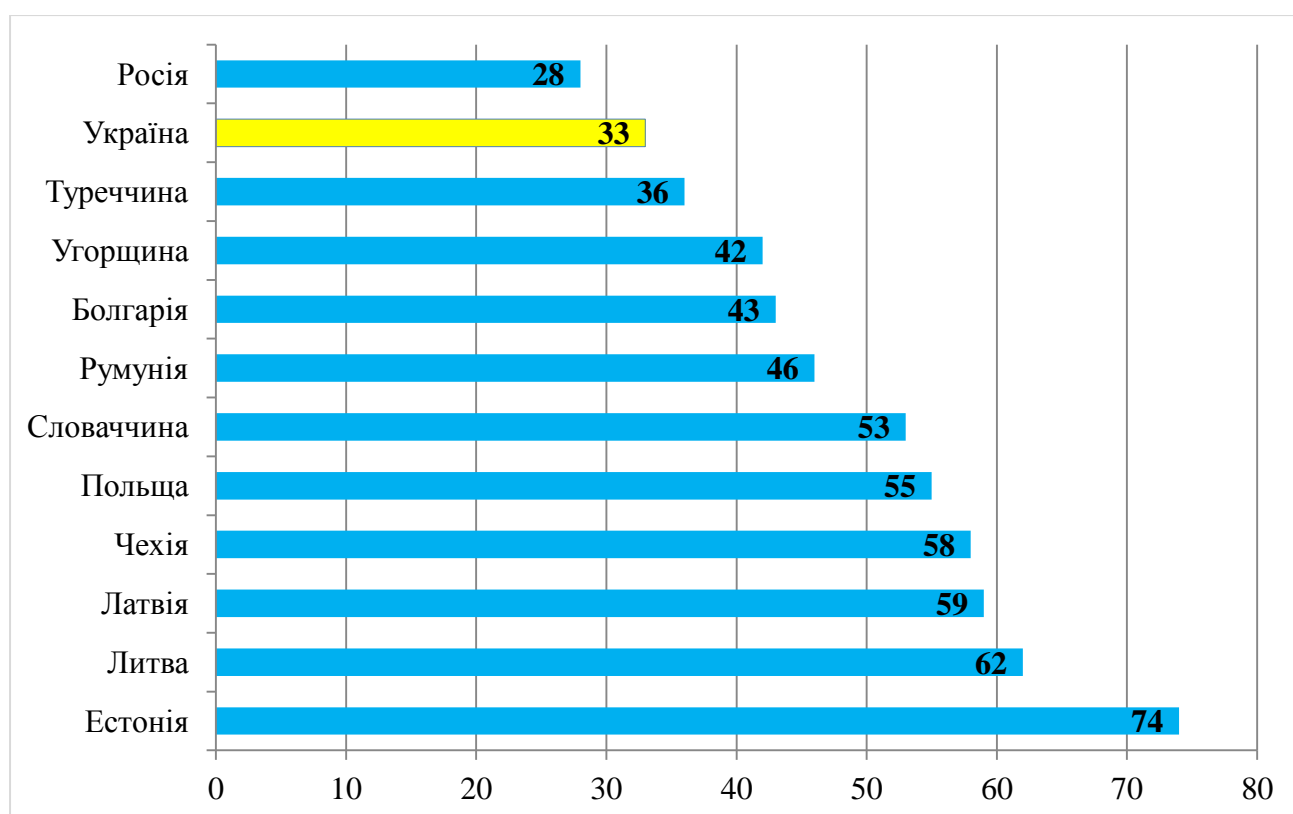

Рис. 2.1. Динаміка основних макроекономічних показників держави

Варто також зауважити, що рівень тіньової економіки є тим показником, значення якого встановити дуже складно. Більш того існує дуже багато методик та способів встановлення рівня тіньової економіки країни. За

непідтвердженими даними, з початком активної фази російсько-української війни рівень тіньової економіки становить приблизно 45-50% від ВВП України. Такі дослідження є вкрай тривожними та свідчать про низку проблем у сфері протидії нелегальній економіці та легалізації незаконно отриманих доходів.

Результати аналізу дають змогу констатувати доволі негативну тенденцію стосовно значення основних макроекономічних показників держави. Сталість динаміки демонструє тільки індекс сприйняття корупції в країні. Показники: рівень тіньової економіки та індекс легкості ведення бізнесу мають порівняно негативну динаміку. На рисунку 2.2. здійснено порівняння значення цього індексу із значенням цього індексу країн-сусідів.

Рис. 2.2. ІСК України та країн-сусідів: порівняльний аналіз

Порівняльний аналіз засвідчує дуже негативну тенденцію, більшість наших сусідів, що членами Європейського союзу мають значення цього індексу значно більшим ніж в Україні. з наших сусідів тільки країна-агрнсор – росія, має значення цього індексу нижче ніж в Україні. така тенденція є доволі тривожною, через анонсовані нашою країною наміри стосовно євроінтеграції, що стануть можливі лише після значного покращення корупційних тенденцій в країні. Рівень цього показника не відповідає європейським нормам, а більш відповідний із аналогічними показниками мало розвинутих країн, зокрема країн Африки.

Доволі негативну тенденцію демонструє також індекс легкості ведення бізнесу. Його від'ємна динаміка є свідченням того, що засновувати та вести бізнес в Україні є дедалі важче. Причинами цього факту є надмірний адміністративний та податковий тиск на представників бізнесу, високий рівень корупції та корумпованості чиновників, нестабільність економічної та політичної ситуації в країні тощо. Водночас власники бізнесу зазначають такі перешкоди для ведення бізнесу в Україні: процес заснування та рівень доступності стартового капіталу для ведення підприємницької діяльності; отримання дозволів та різного роду документації для електропостачання, газопостачання тощо; відносини у сфері майнових прав, їх реєстрації та захисту; безпека інвестування та захист прав інвесторів; загальний обсяг сплачених податків, періодичність податкового контролю та кількість звітної документації; значний рівень бюрократизації зовнішньоекономічної діяльності загалом та експортно-імпортних операцій підприємства зокрема; значний термін погашення дебіторської заборгованості тощо.

Таким чином, наявність видимих перешкод для ведення бізнесу істотно сприяє його тінізації та, як наслідок зростання обсягів нелегального сектору економіки.

Обрана нами методика дослідження ефективності системи фінансового моніторингу держави передбачає також розрахунок індексу економічної

Загалом тенденція індексу економічної свободи є позитивною, що також є опосередкованим свідченням ефективності системи фінансового моніторингу держави. Проте, графічне представлення порівняльного аналізу індексу економічної свободи України та країн світу, робимо висновок, що значення цього індексу в Україні загалом є нижчим ніж значення індексу в світі. Більш того, порівнюючи значення цього індексу у промислово розвинутих країнах та Україні можна зробити висновок, що різниця є доволі суттєвою. Наприклад, в середньому цей показник знаходиться на рівні 80-90, а в Україні – 53.

Таке низьке значення індексу є негативним чинником для держави тому, що це є свідченням наявності несприятливих умови для ведення підприємницької діяльності в Україні та сприяє зростання обсягу тіньової економіки. Варто звернути увагу на шкалу для визначення рівня економічної свободи країни:

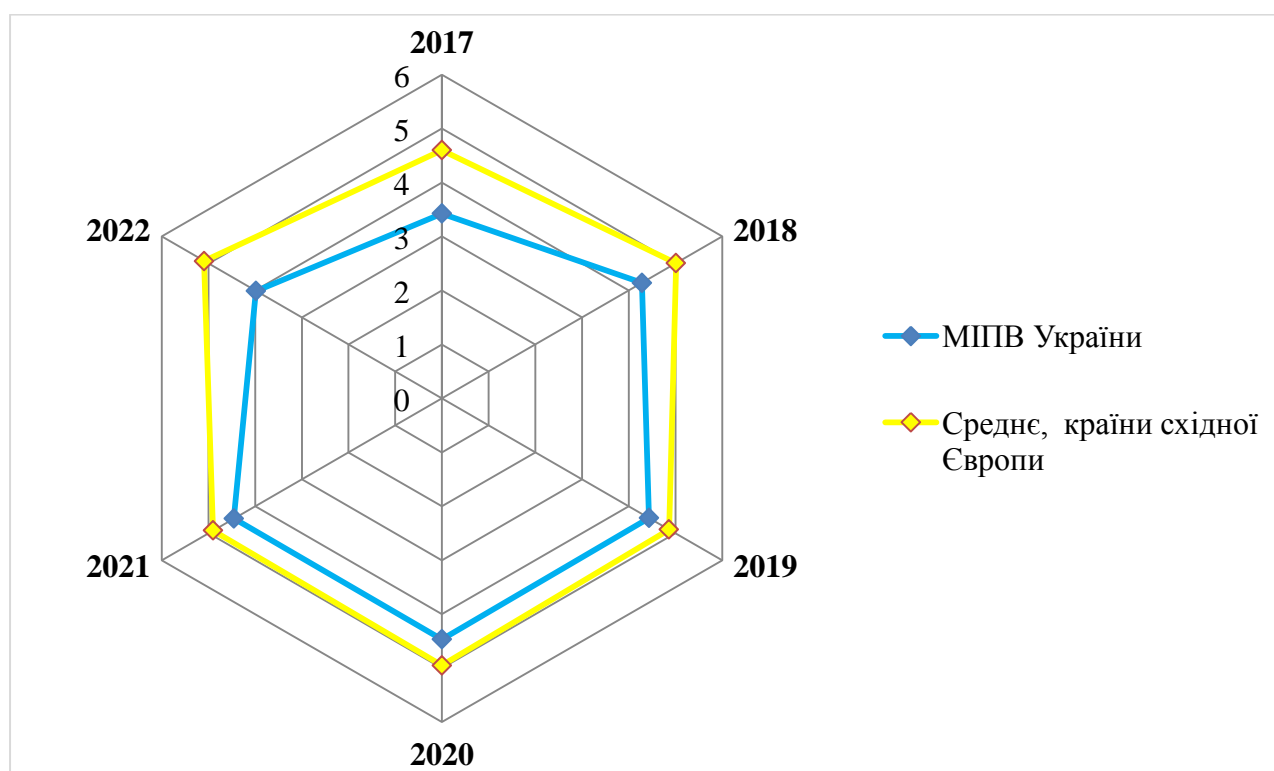
- 0-50 – деспотичні країни;
- 50-60 – загалом не вільні країни;
- 60-70 – помірно вільні країни;
- 70-80 – загалом вільні країни;
- 80-100 – вільні країни.

Робимо висновок, що значення індексу економічної свободи загалом ідентифікує національну економіку як «в основному не вільну». Більш того, у 2017 році оцінка України досягла відмітки «деспотична». Така ситуація тільки сприяє зростанню кількості нелегальних та тіньових операцій та тіньової економіки загалом. Серед країн із аналогічним рівнем індексу економічної свободи можна виокремити: росія, Таджикистан, Узбекистан, Молдова, Індія та низка африканських країн. Така ситуація, значною мірою, сприяє переведенні бізнесових операцій в «тінь» та значно послаблює економіку країни загалом. Тому, динаміка індексу економічної свободи в країні є, свого роду, відображенням ефективності системи фінансового моніторингу. Більш того, певні складові цього індексу є об'єктом фінансового моніторингу, а саме:

свобода торгівлі, податкова свобода, торгова свобода, інвестиційна та фінансова свобода, свобода від корупції.

Наступним кроком стане аналіз міжнародного індексу прав власності. Динаміка цього індексу для України та країн східної Європи представлена на рисунку 2.4.

Рис. 2.4. Динаміка міжнародного індексу прав власності для України

Згадуваний індекс демонструє ефективність та результативність системи захисту прав власності. Він відображає основні результати фінансового моніторингу підозрілих операцій стосовно відчуження прав власності та інших підозрілих операцій.

Міжнародний індекс прав власності передбачає наявність трьох складових:

- політико-правова;
- захист прав власності фізичних осіб;
- захист прав інтелектуальної власності.

Водночас зазначені складові оцінюються в розрізі наступних мірил:

- «прозорість» та незалежність судів;
- верховенства права;
- політична стабільність;
- антикорупційна діяльність;
- загальна доступність до процесу реєстрації прав власності та складність цього процесу;
- рівень захисту патентів та авторського права громадян;
- захист торгових марок тощо [29].

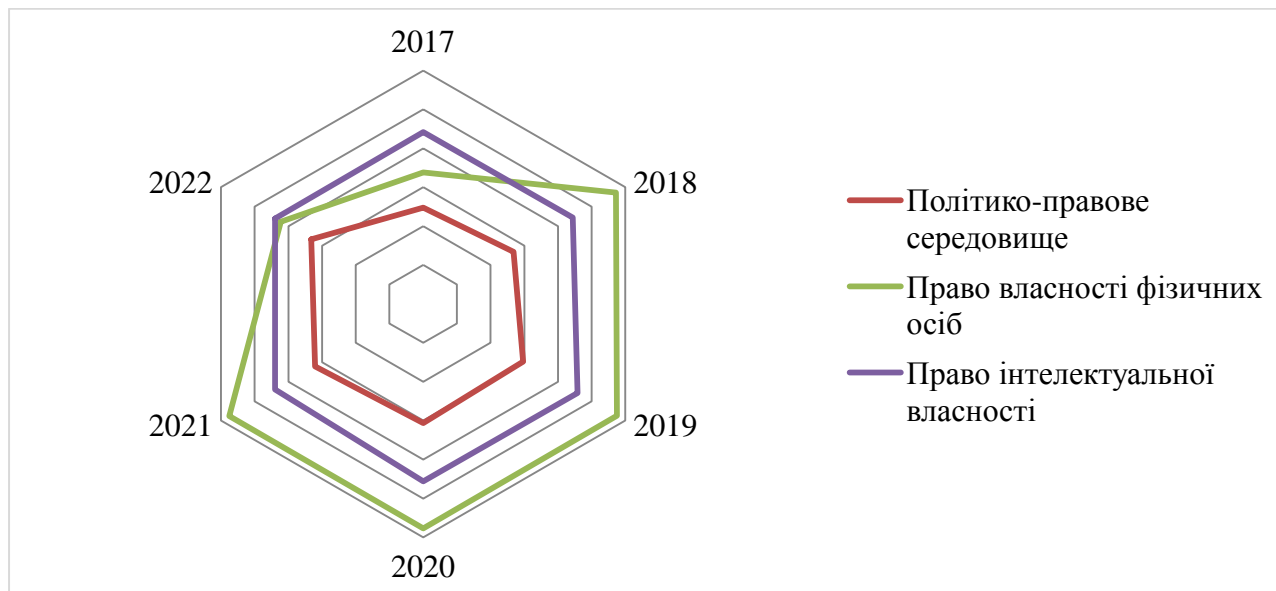
Основні результати розрахунку міжнародного індексу прав власності (МІПВ) для України наведено у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3.

Міжнародний індекс прав власності

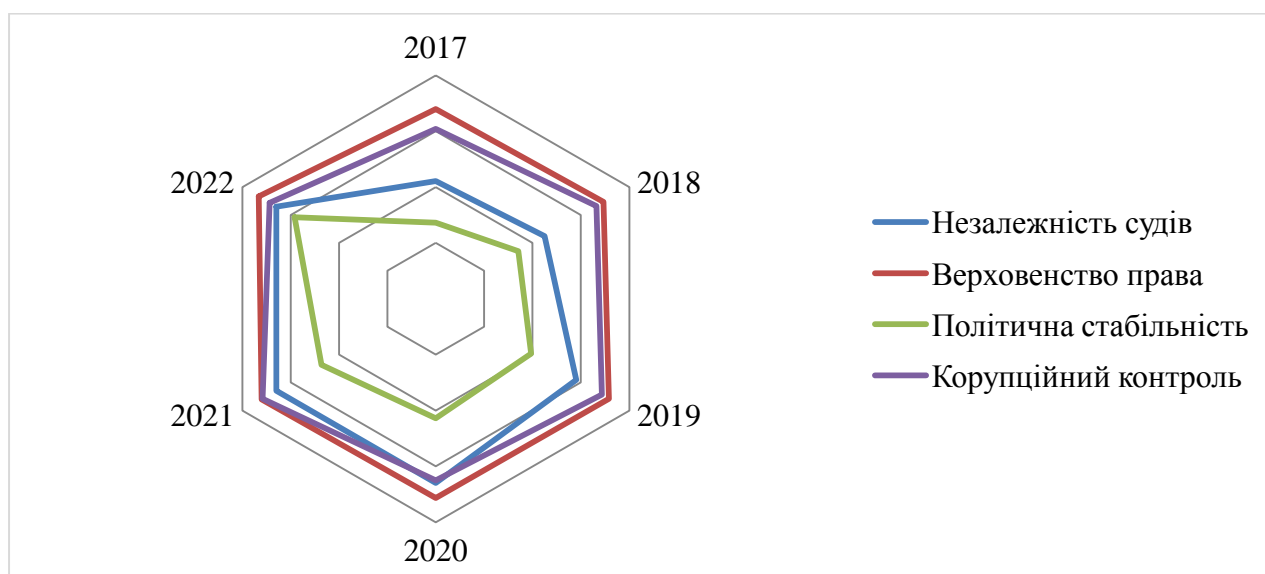
Показники	2017	2018	2019	2020	2021	2022
МІПВ України	3,424	4,282	4,432	4,466	4,453	3,980
<i>Політико-правове середовище</i>	2,476	2,685	2,971	3,063	3,211	3,326
- незалежність судів	2,104	2,246	2,906	3,297	3,297	3,297
- верховенство права	3,398	3,469	3,577	3,564	3,603	3,660
- політична стабільність	1,364	1,706	1,968	2,137	2,362	2,916
- корупційний контроль	3,040	3,318	3,432	3,253	3,581	3,432
<i>Право власності фізичних осіб</i>	3,378	5,726	5,747	5,772	5,755	4,221
- сприйняття захисту фізичної власності	3,375	3,804	3,867	3,865	3,865	3,865
- процес реєстрації	-	9,406	9,406	9,482	9,482	4,879
- доступ до фінансування	3,318	3,968	3,968	3,969	3,919	3,919
<i>Право інтелектуальної власності</i>	4,419	4,436	4,578	4,563	4,393	4,393
- сприйняття захисту інтелектуальної власності	3,707	3,759	3,968	3,938	3,938	3,938
- патентний захист	7,750	7,750	7,750	7,750	5,709	5,709
- захист авторських прав	1,800	1,800	2,000	2,000	2,000	5,925
- захист торговельної марки	-	-	-	-	5,925	5,925

Проведемо аналіз в розрізі окремих складових міжнародного індексу прав власності. Зокрема, на рисунку 2.3. представлено динаміку основних складових МІПВ.

Рис. 2.3. Динаміка основних складових МІПВ

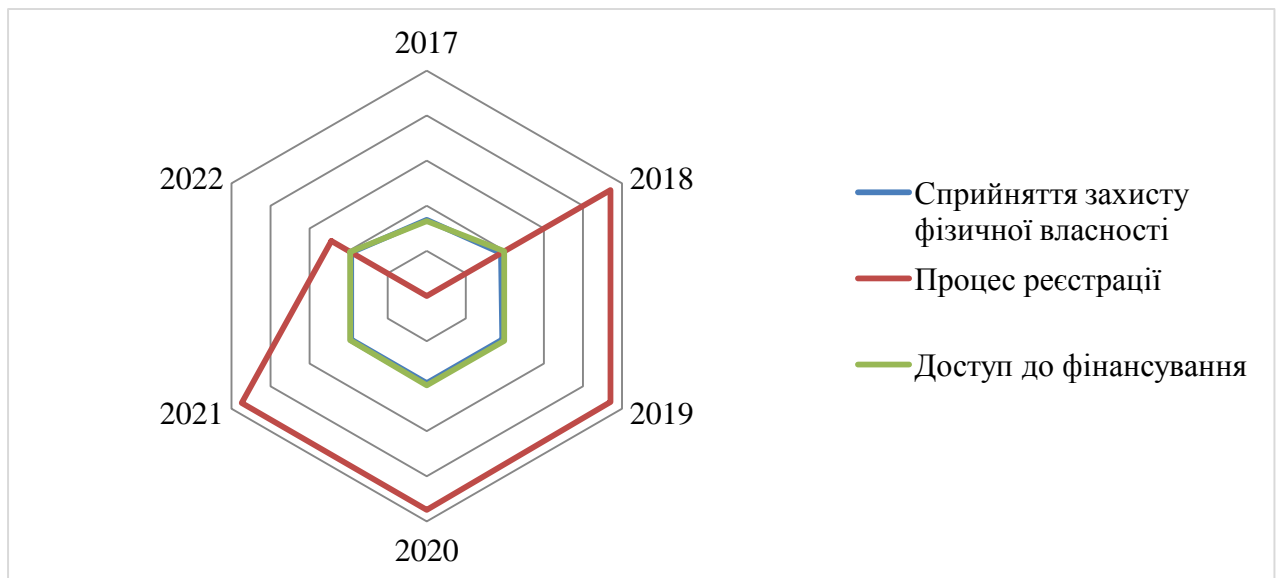
Наступним етапом стане аналіз складової міжнародного індексу прав власності – політико-правове середовище. Динаміка основних показників представлена на рисунку 2.4.

Рис. 2.4. Динаміка основних індикаторів складової «Політико-правове середовище»

Як видно з рисунку, динаміка основних індикаторів складової «Право власності фізичних осіб» є позитивною, оскільки зазначені індекси демонструють позитивну тенденцію до зростання. Така ситуація є позитивним чинником для легалізації економіки.

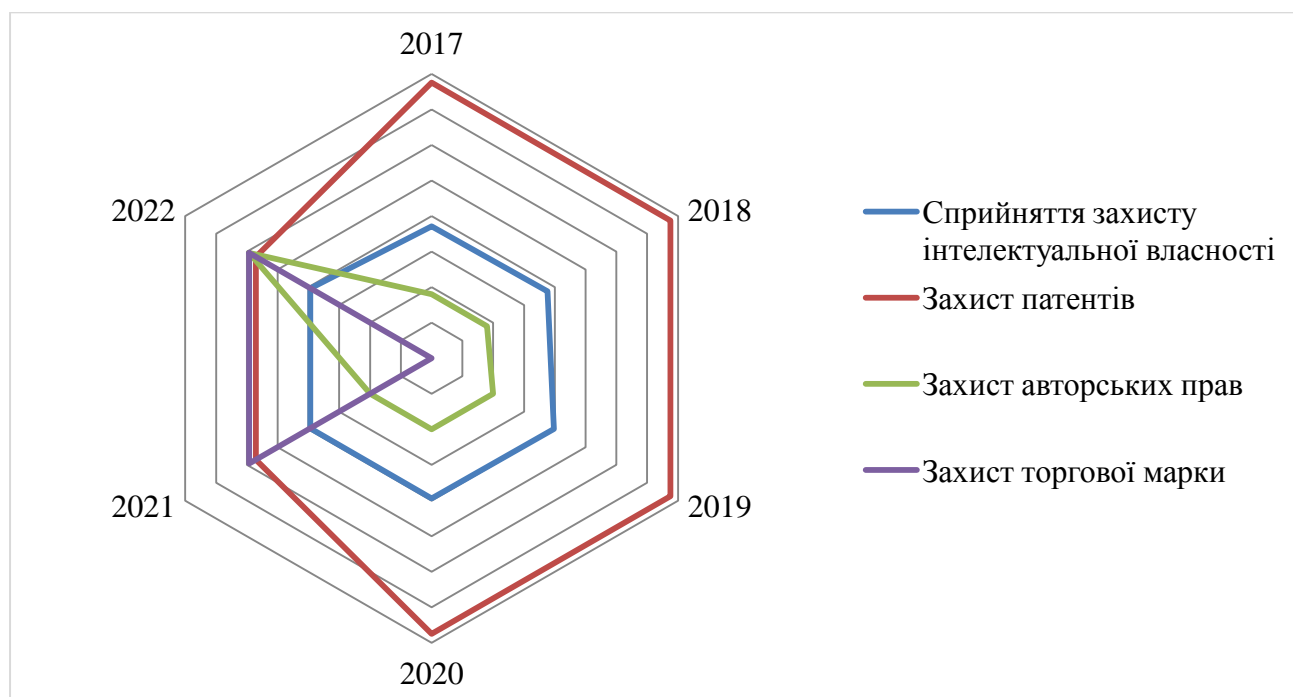
Проаналізуємо динаміку складової міжнародного індексу прав власності – право власності фізичних осіб (рис. 2.5).

Рис. 2.5. Динаміка основних індикаторів складової «Право власності фізичних осіб»

В результаті використання графічного методу можемо робити висновок, що позитивна тенденція простежується стосовно індексу, що відображає процеси реєстрації права власності фізичних осіб. Загалом це становить позитивний вплив на прозорість та відкритість економічної системи. Доволі стабільна динаміка простежується у решти індексів: сприйняття захисту фізичної власності та доступ до фінансування. Незмінна динаміка зазначених індексів свідчить про недостатність урядового інтересу та відповідних заходів для збільшення привабливості вітчизняної економіки та загалом детінізації економічної системи держави. Адже захист прав власності вважається фундаментальним чинником розвитку ринкової економіки.

На завершення проаналізуємо динаміку індексів складової – право інтелектуальної власності (рис. 2.6).

Рис. 2.6. Динаміка основних індикаторів складової «Право інтелектуальної власності»

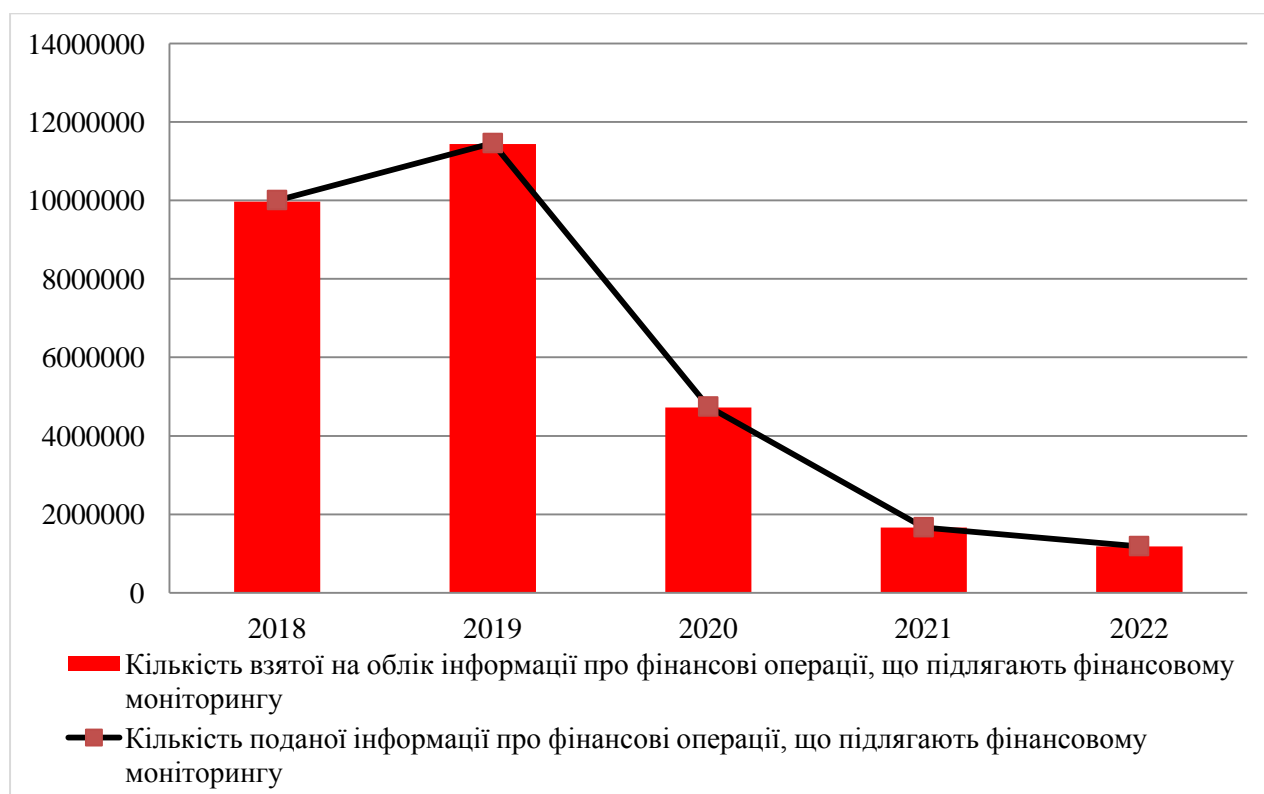
В результаті порівняльного аналізу можемо констатувати про позитивні тенденції щодо захисту авторського права, патентів та торгової марки. Така ситуація є сприятливою для розвитку легального бізнесу та є позитивним чинником детінізації економіки. Також можемо зробити висновок, що проаналізовані індекси матимуть позитивний вплив на значення міжнародного індексу прав власності.

Загалом робимо висновок, що в державі склалися не надто сприятливі обставини для розвитку бізнесу. Тому рівень тіньової економіки є доволі суттєвим. Своєю чергою, така ситуація свідчить про не належну ефективність функціонування системи фінансового моніторингу.

2.2. Аналіз діяльності суб'єктів фінансового моніторингу держави

Цей підрозділ кваліфікаційної роботи буде присвячено аналізу основних показників діяльності підрозділів фінансового моніторингу України. Першим аналізованим показником буде динаміка інформування про фінансові операції в розрізі таких її складових (рис. 2.7):

- кількість взятої на облік інформації про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу;
- кількість поданої інформації про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу.

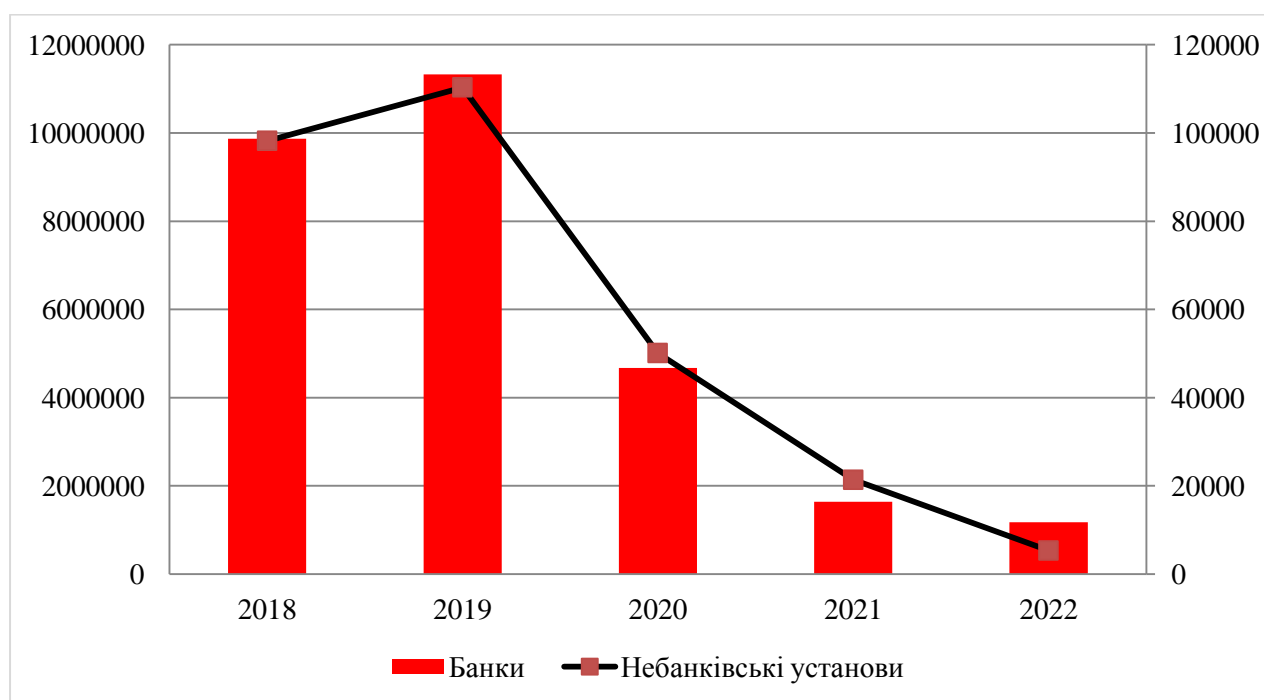

Рис. 2.7. Динаміка інформування про фінансові операції

Можемо констатувати про зменшення загального обсягу взятої на облік та поданої інформації про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу. Така ситуація зумовлена зростанням так званої податкової та

фінансової дисципліни, а також самим фактом появи та активної діяльності підрозділу фінансового моніторингу.

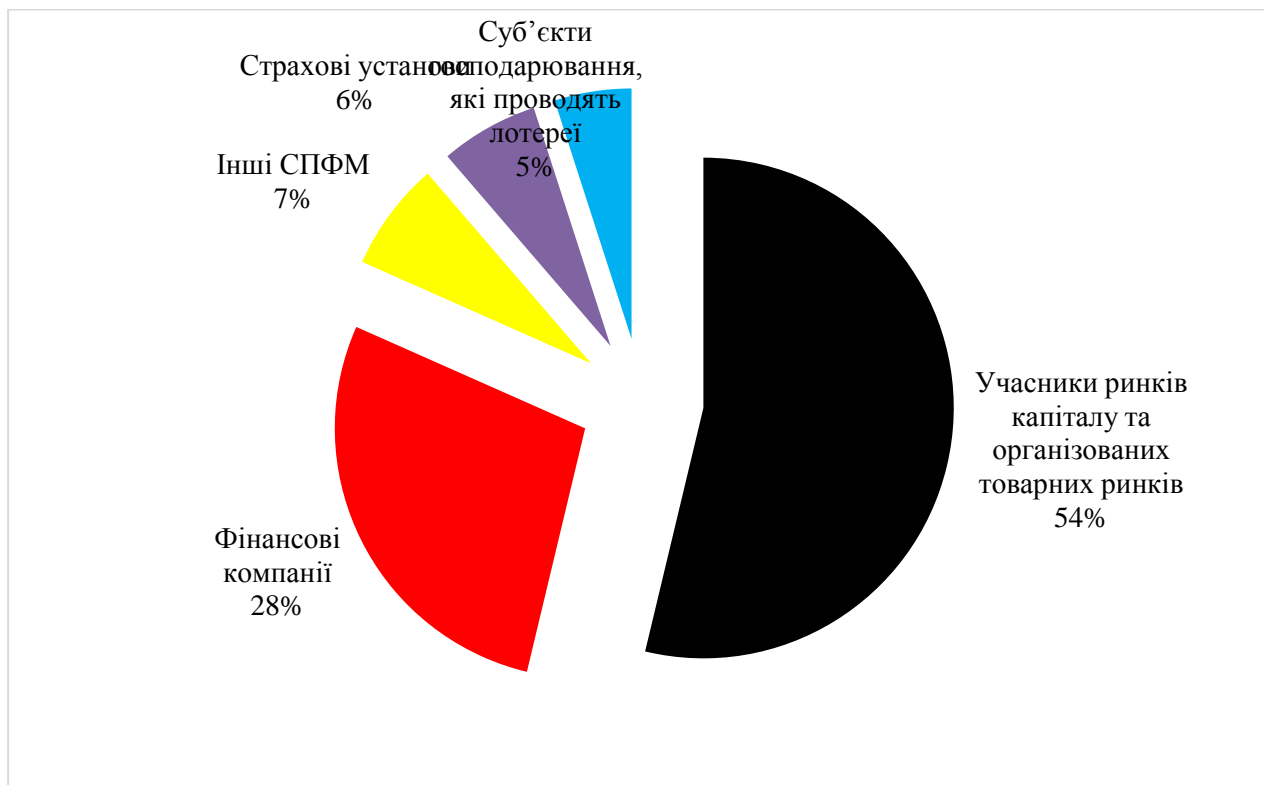
Наступним етапом аналізу стане встановлення динаміки інформування про фінансові операції банками та небанківськими установами за 2022 рік, основні результати представимо на рисунку 2.8.

Рис. 2.8. Динаміка інформування про фінансові операції банками та небанківськими установами

Загалом динаміка інформувань про фінансові операції банками та небанківськими установами є доволі синхронною. Їх динаміка загалом відображає тенденції представлені на рисунку 2.7. тобто зростання обсягів переданої інформації у 2019 році та її зменшення за наступні роки. Причини такої тенденції вважаємо аналогічними зазначеним вище причинам.

Важливим кроком стане встановлення питомої ваги повідомлень та структури суб'єктів від яких отримувались повідомлення. Зазначена інформація представлена графічно на рисунку 2.9.

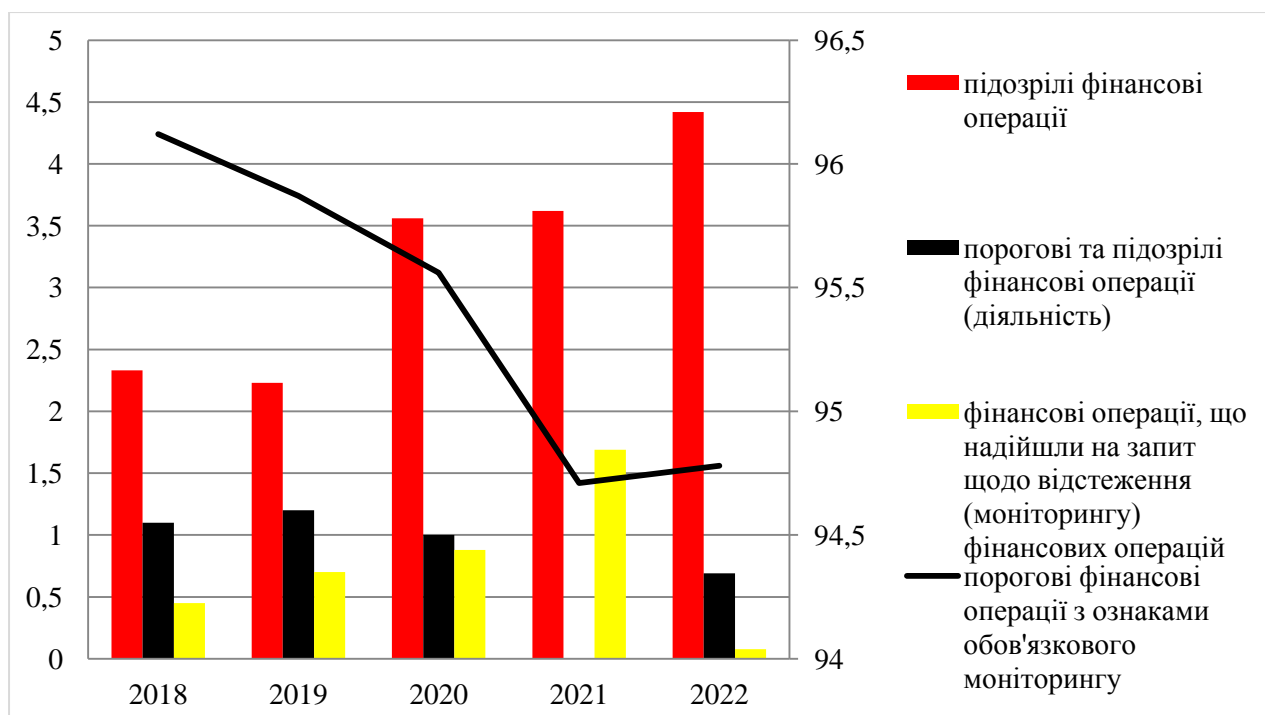

Рис. 2.9. Питома вага повідомлень

Результати графічного аналізу засвідчують, що більше половини повідомлень про фінансові операції надходять від учасників ринків капіталу та товарних ринків, більше чверті від фінансових компаній та значно менші обсяги від страхових компаній, суб'єктів господарювання, що проводять різноманітні лотереї та решти суб'єктів первинного фінансового моніторингу в Україні. Тому, робимо висновок, що більше 80% повідомлень про фінансові операції отримано від фінансових установ, тобто учасників ринку капіталів, товарних ринків та фінансових компаній. Така статистика свідчить про важливість проведення первинного фінансового моніторингу у фінансовому секторі держави.

Наступним кроком стане встановлення питомої ваги фінансових операцій у загальній кількості взятих на облік Державною службою фінансового моніторингу України (рис. 2.10).

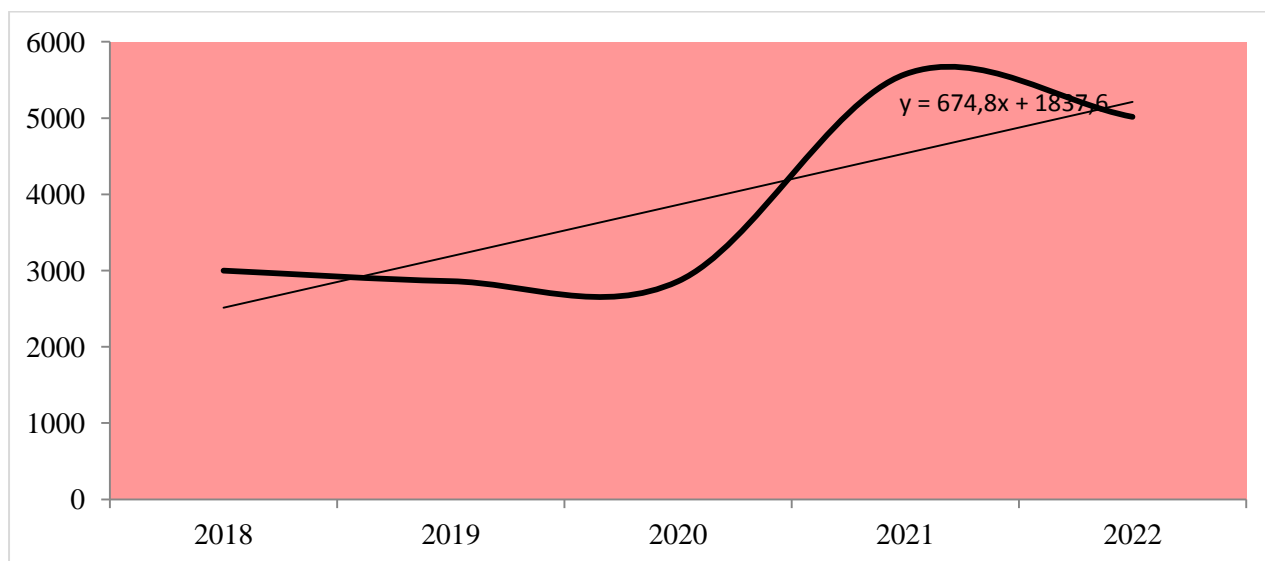

Рис. 2.10. Питома вага фінансових операцій у загальній кількості взятих ДФМ на облік (%)

Аналізуючи рисунок можемо констатувати, що більшість операцій, які були взяті на облік Державною службою фінансового моніторингу України – це порогові фінансові операції з ознаками обов'язкового моніторингу. Їх частка становить в середньому 95 %.

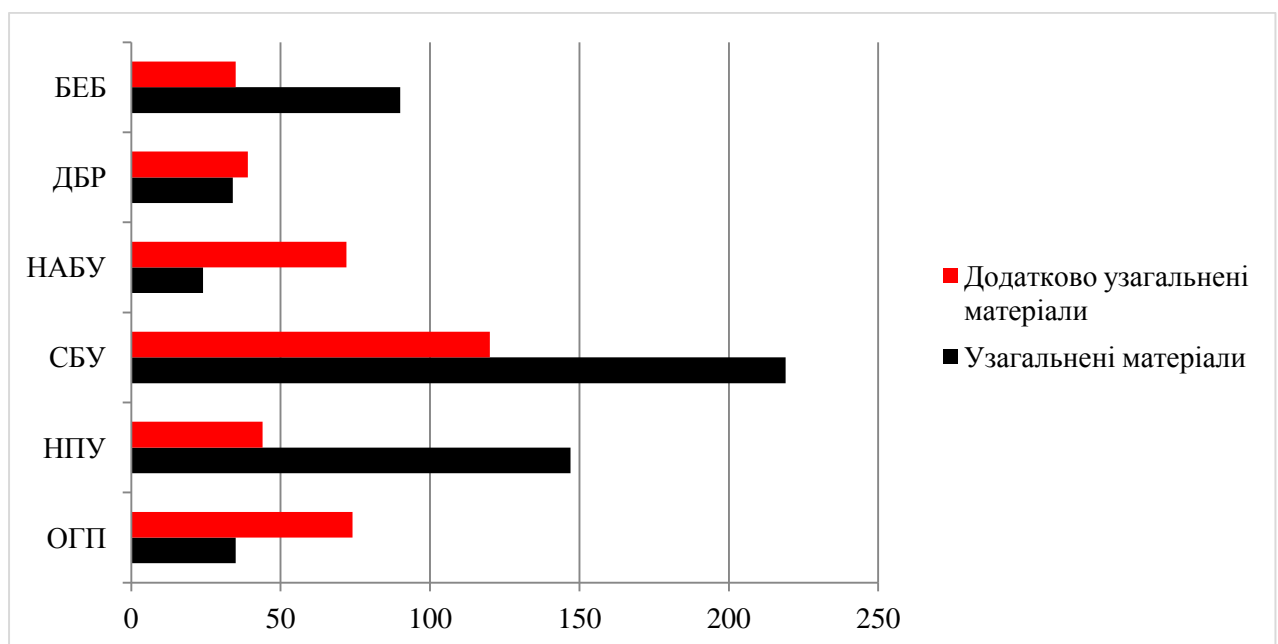
Наступний крок – аналіз динаміки формувань досьє на основі отриманої інформації щодо потенційно підозрілих фінансових операцій (рис. 2.11).

Рис. 2.11. Динаміка формувань досьє

Як бачимо, попри зменшення загальної кількості повідомлень про фінансові операції, кількість сформованих досє перманентно зростає. Така динаміка свідчить про якість первинно фінансового моніторингу та якість роботи працівників системи фінансового моніторингу.

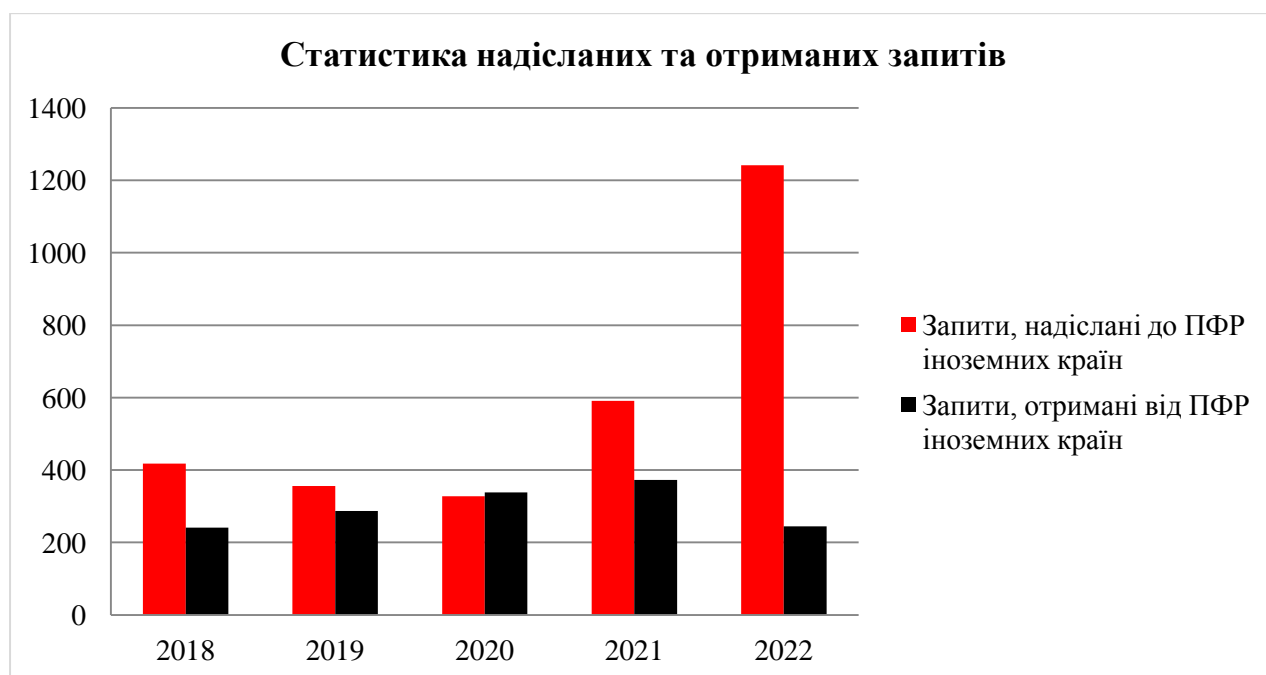
Для формування повноцінних результатів аналізу необхідно також визначити джерела переданих Державною службою фінансового моніторингу матеріалів до правоохоронних органів, тобто встановлення суб'єктів моніторингу та кількості повідомлень, що були ними сформовано (рис. 2.12).

Рис. 2.12. Джерела переданих ДФМ матеріалів до правоохоронних органів у 2022 році

Лідерами серед переданих узагальнених матеріалів у 2022 році, як видно з рисунка, є Служба безпеки України, Національна поліція та новостворена структура – Бюро економічної безпеки. Така тенденція свідчить, знову ж таки, про якість системи фінансового моніторингу держави. Щодо додатково узагальнених матеріалів то до трійки лідерів увійшли: Служба безпеки України, Офіс Генерального прокурора, Національне антикорупційне бюро України.

На завершальному етапі нашого аналізу встановимо структуру та динаміку запитів до підрозділів фінансового моніторингу України від іноземних партнерів та запитів ДФМ України до іноземних партнерів, яку представлено на рисунку 2.13.

2.13. Статистика надісланих та отриманих запитів

Загалом кількість запитів демонструє зростаючу динаміку. При чому за період 2018-2021 років тренд зростає відносно повільно, а за період 2021-2022 років його зростання є доволі стрімке. Припускаємо, що така ситуація є наслідком активізації системи фінансового моніторингу та правоохоронних органів держави для ідентифікації операцій та капіталів, що належать колаборантам та представникам країни-агресора. Відповідно, кількість запитів надісланих підрозділом фінансової розвідки до іноземних країн різко зростає у 2022 році.

Загалом результати аналізу свідчать про відносно задовільну результативність системи фінансового моніторингу України. Проте, низка макроекономічних показників мають доволі негативне значення, серед них: рівень тіньової економіки, індекс сприйняття корупції, індекс економічної

свободи. Відповідно, активізація зусиль та вдосконалення системи фінансового моніторингу є важливим та стратегічним завданням державної політики на теперішньому етапі.

Висновки до розділу 2.

Обґрунтовано доцільність використання теоретико-методичного підходу до розрахунку ефективності фінансового моніторингу держави, який передбачає алгоритм аналізу у два етапи: визначення базових макроекономічних показників держави та аналіз кількості виявлених підозрілих операцій і переданих справ до правоохоронних органів.

Перший етап проведеного аналізу передбачав встановлення таких показників: рівень тіньової економіки; індекс сприйняття корупції; індекс легкості ведення бізнесу. В результаті було встановлено, що загалом динаміка основних макроекономічних показників є незадовільною, та навіть попри позитивну динаміку індексу сприйняття корупції, його значення протягом досліджуваного періоду є меншим ніж у країнах ЄС та інших розвинених країнах. Індекс економічної свободи попри незначно негативну динаміку у порівнянні із середньосвітовим значенням є доволі негативним.

Проведений аналіз в рамках наступного етапу дослідження був спрямований на встановлення кількості здійснених операцій щодо фінансового моніторингу; загальної кількості підозрілих операцій, що були ідентифіковані такими внаслідок здійснення фінансового моніторингу; кількості розроблених та доведених до кримінального провадження та суду матеріалів.

Зроблено висновок про зменшення загального обсягу взятої на облік та поданої інформації про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу. Причинами цього є зростання, так званої, податкової та

фінансової дисципліни, а також самим фактом появи та активної діяльності підрозділу фінансового моніторингу.

Встановлено, що лідерами серед переданих узагальнених матеріалів у 2022 році є Служба безпеки України, Національна поліція та новостворена структура – Бюро економічної безпеки, що безсумнівно свідчить про якість системи фінансового моніторингу держави.

В результаті використання запропонованої методики розрахунку встановлено, що система фінансового моніторингу держави функціонує задовільно. Водночас, залишається незадовільним рівень тіньової економіки, індекс сприйняття корупції, індекс економічної свободи. Тому, вітчизняна система фінансового моніторингу потребує удосконалення.

РОЗДІЛ 3 ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОЇ РОЗВІДКИ УКРАЇНИ

3.1. Перспективні напрями імплементації зарубіжного досвіду організації фінансового моніторингу

Важливим кроком для визначення шляхів удосконалення фінансового моніторингу держави стане аналіз зарубіжного досвіду та шляхів імплементації основних його переваг до вітчизняної практики організації діяльності підрозділів фінансового моніторингу. Розпочнемо із огляду основних особливостей моделей фінансової розвідки зарубіжних країн.

Мабуть найбільшу увагу викликає фінансова система США, яка, незважаючи на нестабільність глобального фінансового середовища, продовжує активно розвиватись та вдосконалюватись. Загалом, модель фінансового моніторингу США ґрунтується на англосаксонській системі права, що й зумовлює її особливості. Серед яких можна виокремити такі:

- чітке законодавче регулювання із домінуванням правового прецеденту у юриспруденції;
- високі темпи розвитку фінансового ринку;
- значний рівень прозорості банківської системи;
- висока ефективність взаємодії між різними міністерствами та відомствами;
- підрозділ фінансового моніторингу забезпечує доступ органам банківського та фінансового нагляду до інформації про різноманітні операції, яка отримана в рамках міжнародної співпраці [18].

Заслуговує уваги також модель фінансового моніторингу Канади. Країна стрімко розвивалась у сфері сільського та лісового господарства, а з початку XIX ст. провадила активну політику індустріалізації, однак починаючи із середини XX ст. Канада активно намагається розвинути фінансовий сектор економіки. Відповідно країна зазнає дії багатьох ризикових факторів у сфері

фінансів. Ефективність діяльності її системи фінансового моніторингу є доволі високою. Серед основних особливостей моделі її фінансового моніторингу можемо виокремити:

- варіативність інформаційних потоків та джерел інформації;
- основними джерелами інформації зазвичай є добровільно надана інформація, питома вага якої становить 59%; інформація, що отримана в результаті запитів підрозділів фінансового моніторингу, питома вага якої становить 20%; повідомлення про певні підозрілі операції, питома вага якої становить 13%; профільні доповіді, питома вага якої становить 5%; інформація із цілком відкритих джерел, питома вага якої становить 3% [17].

Загалом система фінансового моніторингу Канади характеризується відкритістю та надійністю.

Проаналізуємо модель фінансового моніторингу Німеччини. Така система відрізняється певними особливостями, зокрема:

- значний рівень автоматизації процесів та використання ризик-орієнтованого підходу до оцінки фінансових операцій;
- система фінансового моніторингу перебуває у підпорядкуванні Національної поліції Німеччини;
- німецька модель фінансової розвідки вирізняється правоохоронним характером, вона спрямована на контроль за фінансово-кредитними установами, страховими та фінансовими установами, філіями закордонних банків, тощо.

Загалом фінансовий моніторинг за такої моделі є практично цілковито автоматизованим процесом, а більшість учасників фінансових відносин вирізняються фінансовою дисципліною.

Продовжимо аналіз із дослідження особливостей моделі фінансового моніторингу Великобританії. Серед основних її особливостей можемо виділити наступні:

- перебуває у підпорядкуванні Міністерства фінансів Великобританії;

- передбачає загалом протидію легалізації незаконно отриманих доходів, фінансування тероризму, злочинів у сфері грального бізнесу та казино, фінансового шахрайства;
- водночас, законодавство Великобританії забороняє передачу інформації про податкові та іншого роду порушення у фінансовій сфері іншим державам [18].

Заслуговує на увагу модель фінансової розвідки й іншої європейської країни – Франції. Основними особливостями її є:

- пряме підпорядкування Міністерству економіки та фінансів;
- характерним для моделі фінансового моніторингу є адміністративна модель, яка здебільшого зумовлена лібералізмом та європейським консерватизмом;
- відсутність законодавчо зафіксованих вимог щодо передачі інформації про підозрілі фінансові операції у разі перевищення їх суми певного ліміту.

Наступною країною для аналізу стане Іспанія. Основними особливостями функціонування системи фінансового моніторингу в Іспанії є:

- пряме підпорядкування Державному сектору з питань безпеки Міністерства внутрішніх справ королівства;
- розробка як стратегії так і тактичних заходів щодо протидії легалізації доходів, що були незаконно отримані;
- підрозділ фінансового моніторингу визначає та координує діяльність правоохоронних органів у зазначеній сфері та забезпечує розробку методології оцінки ризикованих операцій;
- з метою удосконалення та коригування методики зазвичай використовуються різноманітні інституції фінансового сектору: асоціації банків, страховиків, представників ринку нерухомості, спілки юристів та нотаріусів, бухгалтерів тощо.

Розглянемо особливості організації фінансового моніторингу в Італії. Основними її особливостями є [17]:

- підрозділ фінансового моніторингу знаходиться у підпорядкуванні Національному банку Італії;
- ведення банками та іншого роду фінансовими інституціями та посередниками документації щодо обліку валютних операцій своїми клієнтами;
- переважаюча частка повідомлень про підозрілі операції надходить від банківських установ;
- використання автоматичної системи спостереження задля зменшення рівня бюрократії та забезпечення максимально ефективного фінансового моніторингу;
- підрозділ фінансового моніторингу вимагає звітні матеріали від фінансових інституцій щодо їх фінансових операцій.

Проаналізуємо також особливості системи фінансового моніторингу Австралії. Основними особливостями організації системи фінансового моніторингу є:

- підпорядкування Міністерству внутрішніх справ;
- виконання функцій координатора щодо забезпечення взаємодії між державними ат недержавними установами для запобігання легалізації незаконно отриманих доходів, а також щодо ухиляння від сплати податків;
- обов'язкове інформування підрозділу фінансового моніторингу у разі перевищення суми готівкової операції еквіваленту у 10000 австралійських доларів;
- обов'язковість звітності також поширюється на операції із цифровою валютою.

Проаналізувавши особливості організації фінансового моніторингу низки провідних країн світу можемо виокремити певні їхні переваги, які можуть бути запроваджені у вітчизняній практиці протидії легалізації незаконно отриманих доходів. Ті особливості та переваги, які слід впроваджувати у вітчизняну практику представлено у таблиці 3.1.

Таблиця 3.1.

Перелік особливостей світових моделей фінансового моніторингу, які можна імплементувати у вітчизняну практику

№	Перевага, що може бути використана в Україні	Країна, що використовує перевагу
1	широка координація взаємодії органів, що протидіють легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, та фінансування тероризму	США
2	перенесення на наступний бюджетний період невикористаних планових бюджетних коштів	Канада
3	поєднання для реалізації фінансового моніторингу напрямків не лише протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, та фінансування тероризму, а й ухилення від сплати податків; вимоги до звітності поширюються на операції з цифровою валютою	Австралія
4	розмежування між окремими структурними підрозділами функцій управління та реалізації фінансового моніторингу в рамках єдиного уповноваженого органу	Китай
5	відповідальність уповноваженого органу за процес попереднього розслідування	Фінляндія
6	покладання на законодавчому рівні на уповноважений орган в сфері протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, та фінансування тероризму функцій координації діяльності органів фінансового моніторингу	Бельгія
7	заборона передачі інформації про податкові правопорушення іншим державам	Великобританія
8	підпорядкування фінансового моніторингу центральному банку, автоматизована ризик-орієнтована система обробки інформації	Італія

Розроблено на основі [17; 18; 29].

Загалом теоретичний аналіз світових моделей та досвіду організації системи фінансового моніторингу дав можливість виокремити ті ключові переваги, що можуть бути імплементовані у вітчизняну практику функціонування фінансового моніторингу. Варто зауважити, що досвід зазначених країн світу у сфері протидії легалізації доходів отриманих злочинним шляхом є значно більшим за досвід України.

3.2. Рекомендації щодо покращення роботи фінансового моніторингу України

Враховуючи думку сучасних дослідників у сфері протидії легалізації доходів отриманих злочинним шляхом зазначимо, що обсяг повноважень спеціалізованого підрозділу фінансового моніторингу в Україні не є достатніми для оптимального її функціонування. Важливість державної служби фінансового моніторингу у системі національної безпеки полягає у попередженні, виявленні та протидії загрозам спричинених легалізацією незаконно отриманих доходів та фінансування тероризму. Тому ретельніше проаналізуємо вплив Державної служби фінансового моніторингу на безпекові загрози (табл. 3.2).

Таблиця 3.2.

Вплив фінансової розвідки на загрози фінансовій безпеці держави

Загрози, що виникають для фінансової безпеки	Напрями діяльності ДФМ	Механізм протидії системи фінансового моніторингу
1	2	3
<ul style="list-style-type: none"> - порушення територіальної цілісності; - незаконне використання коштів; - створення відповідних суб'єктів бізнесу або залучення фізичних осіб; 	<p>Фінансові розслідування пов'язані з фінансуванням тероризму або проведених за участю осіб, які публічно закликають до насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або зміни меж території</p>	<p>Своєчасне виявлення фактів фінансування сепаратизму та тероризму дозволяє зупинити такі операції, зберегти цілісність території України та наповнити бюджет заарештованими коштами</p>
<ul style="list-style-type: none"> - дефіцит фінансових ресурсів у пріоритетних державних сферах; - зростання рівня корупції; - розкрадання, неефективне використання бюджетних коштів 	<p>Фінансові розслідування пов'язані із розкраданням, привласненням бюджетних коштів та інших державних активів</p>	<p>Призупинення операцій з розкрадання державних коштів дозволяє зберегти їх, покарати винних осіб та замінити їх більш кваліфікованими, що в результаті підвищує імідж країни;</p>

продовження таблиці 3.3.		
1	2	3
<ul style="list-style-type: none"> - підрив стабільності банківської системи та втрати нею довіри населення; - брак коштів для повернення депозитів; - втрата коштів власниками банків 	Фінансові розслідування пов'язані з розкраданням коштів банківських установ	Своєчасне виявлення таких фактів дозволяє підтримати фінансову стійкість банку, покарати винних осіб та відсторонити їх від виконання службових обов'язків, запобігти виникненню різного роду фінансової паніки;
<ul style="list-style-type: none"> - уникнення від сплати податків; - легалізація коштів, отриманих від тяжких злочинів 	Фінансові розслідування пов'язані з діяльністю «конвертаційних» центрів та підприємств з ознаками фіктивності, задіяних у легалізації (відмиванні) доходів, одержаних злочинним шляхом	Виявлення таких операцій дозволяє додатково поповнити бюджетні кошти, а також розкрити інші фінансові злочини, які передували даному
<ul style="list-style-type: none"> - вплив капіталу з вітчизняної економіки 	Фінансові розслідування пов'язані із незаконним перерахуванням та переміщенням коштів за кордон	Виявлення таких операцій дозволяє зменшити обсяг впливу капіталу
<ul style="list-style-type: none"> - несанкціоноване списання коштів з рахунків клієнтів; - зниження рівня фінансової стійкості банківських установ та інформаційної безпеки 	Фінансові розслідування пов'язані із кіберзлочинами	Виявлення таких операцій дозволяє зберегти кошти клієнтів, забезпечити високий рівень захисту інформаційних технологій
<ul style="list-style-type: none"> - поява на фінансовому ринку «сміттєвих» цінних паперів без вартості; - зниження довіри до цінних паперів; - падіння обсягів перерозподілу капіталів 	Фінансові розслідування пов'язані з цінними паперами та борговими зобов'язаннями	Виявлення таких операцій сприяє підвищенню рівня безпеки фінансового ринку та операцій, що на ньому здійснюються
<ul style="list-style-type: none"> - погіршення стабільності страхового ринку; - зниження довіри населення та юридичних осіб до страхових послуг 	Фінансові розслідування пов'язані з шахрайством у сфері страхової діяльності	Виявлення таких операцій сприяє підвищенню рівня безпеки страхового ринку та його учасників

Опираючись на результати проведеного аналізу та розбору зарубіжних моделей фінансового моніторингу варто відмітити, що повноваження вітчизняного підрозділу фінансової розвідки є порівняно обмеженими. Адже вони не передбачають протидію певним видам правопорушень, а саме:

- ухилення від сплати податків;
- корупція у фінансовій сфері та в органах державної влади;
- інші правопорушення що пов'язані із зловживанням службовим становищем та отриманням неправомірної вигоди.

Варто наголосити, що більшість перелічених правопорушень спрямовані на отримання певних видів фінансової вигоди та передбачають так званий «фінансовий слід», що є об'єктом моніторингової діяльності Державної служби фінансового моніторингу. Більш того, у останні роки, практично усі корупційні прояви передбачають певні види фінансових правопорушень, тому потребують більш ретельної уваги та контролю. В результаті можемо констатувати, що усунення перелічених недоліків передбачає формування стратегічних напрямів розвитку системи фінансового моніторингу держави, що стане підґрунтям забезпечення фінансової та національної безпеки держави. Стратегічні цілі фінансового моніторингу та шляхи їх втілення представлені у таблиці 3.3.

Таблиця 3.2.

Основні стратегічні напрями розвитку фінансової розвідки України

№	Ціль	Шляхи реалізації
1	Проведення аналізу фінансових операцій, співпраця, взаємодія та інформаційний обмін з правоохоронними, розвідувальними та іншими державними органами	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Встановлення каналів фінансування осіб, які можуть бути пов'язані з фінансуванням тероризму чи фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення, з колабораційною діяльністю, пособництвом державі-агресору, найманством або державною зрадою; ❖ Виявлення злочинних доходів та спроб їх легалізації в умовах воєнного стану, розкриття схем нецільового використання бюджетних коштів, призначених для відновлення зруйнованої інфраструктури, а також гуманітарної або безоплатної допомоги та благодійних пожертв; ❖ Участь у роботі спільних (міжвідомчих) робочих груп за напрямом протидії військовим злочинам, а також іншим кримінальним правопорушенням
2	Забезпечення вжиття організаційних та практичних заходів міжнародного характеру у співпраці із зацікавленими державними установами	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Здійснення заходів щодо виключення Росії Федерації з FATF та включення її до «чорного списку» FATF; ❖ Здійснення заходів щодо відключення підрозділу фінансової розвідки росії від захищеного веб-сайту EG та виключення РФ з членства в EG; ❖ Забезпечення співробітництва та участь у міжнародних заходах Комітету MONEYVAL, зокрема пленарних

		<p>засіданнях, навчальних заходах та спільних типологічних дослідженнях MONEYVAL;</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Здійснення дослідження методів та фінансових схем ВК/ФТ/ФРЗМЗ, та доведення їх до відома учасників системи ПВК/ФТ/ФРЗМЗ; ❖ Формування змін до переліку осіб, які пов'язані з провадженням терористичної діяльності або щодо яких застосовано міжнародні санкції, забезпечення його оновлення та доведення до відома суб'єктів фінансового моніторингу; ❖ Співпраця з державними регуляторами та забезпечення у взаємодії з НБУ, наглядовими та правоохоронними органами реалізації комплексу заходів, спрямованих на запобігання участі фінансових організацій у здійсненні незаконних фінансових операцій
3	Удосконалення міжвідомчої взаємодії між органами державної влади – учасниками національної системи ПВК/ФТ та надання методологічної, методичної та іншої допомоги СПФМ	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Проведення на постійній основі засідань Ради з питань ПВК/ФТ/ ФРЗМЗ; ❖ Координація діяльності органів державної влади в ході виконання Плану заходів з реалізації Основних напрямів розвитку системи ПВК/ ФТ/ФРЗМЗ в Україні та інформування про результати його виконання КМУ; ❖ Організації та проведення засідань робочих груп з розгляду проблемних питань СПФМ та аналізу ефективності заходів, що вживаються ними для ПВК/ФТ/ ФРЗМЗ
4	Оперативне відпрацювання проектів законів та інших нормативно-правових актів, які стосуються функціонування системи фінансового моніторингу та її суб'єктів	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Участь у забезпеченні імплементації та реалізації положень нових міжнародних стандартів у сфері ПВК/ ФТ/ФРЗМЗ; ❖ Участь у розробці проектів нормативно-правових актів, а також в удосконаленні та уточненні окремих норм законодавства з питань ПВК/ФТ/ФРЗМЗ
5	Забезпечення функціонування та розвитку ІСФМ	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Забезпечення стабільної роботи ІСФМ; ❖ Забезпечення захисту інформації, кібербезпеки та кіберзахисту ІСФМ; ❖ Забезпечення розвитку захищеної інформаційно-комунікаційної системи «е-кабінетів системи фінансового моніторингу» для цифрової трансформації інформаційного обміну між суб'єктами системи фінансового моніторингу

Розвиток системи фінансового моніторингу держави передбачає удосконалення та розвиток трьох її елементів:

- нормативно-правового забезпечення фінансового моніторингу;
- методичне забезпечення моніторингової діяльності;

- організаційно-управлінське забезпечення системи фінансового моніторингу.

Усі складові системи фінансового моніторингу спрямовані на протидію загрозам фінансовій та національній безпеці країни.

Результати проведеного аналізу дозволили виокремити основні переваги зарубіжних моделей фінансового моніторингу та встановити недоліки вітчизняної системи фінансового моніторингу України. На основі такого аналізу розроблено стратегічні напрями розвитку фінансового моніторингу, що дозволить більш ефективно протидіяти загрозам фінансовій та національній безпеці.

Висновки до розділу 3.

Проведено порівняльний аналіз моделей фінансової розвідки різних країн світу, на основі чого виокремлено перелік переваг, що можуть бути імплементовані до національної системи фінансового моніторингу. Серед таких переваг: широка координація взаємодії органів, що протидіють легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, та фінансування тероризму; перенесення на наступний бюджетний період невикористаних планових бюджетних коштів; поєднання для реалізації фінансового моніторингу напрямків не лише протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, та фінансування тероризму, а й ухилення від сплати податків; вимоги до звітності поширюються на операції з цифровою валютою; розмежування між окремими структурними підрозділами функцій управління та реалізації фінансового моніторингу в рамках єдиного уповноваженого органу; відповідальність уповноваженого органу за процес попереднього розслідування; покладання на законодавчому рівні на уповноважений орган в сфері протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, та фінансування тероризму функцій координації діяльності органів фінансового

моніторингу; заборона передачі інформації про податкові правопорушення іншим державам; підпорядкування фінансового моніторингу центральному банку, автоматизована ризик-орієнтована система обробки інформації.

На основі результатів проведеного дослідження встановлено основні стратегічні цілі, що сприятимуть удосконаленню ефективності функціонування системи фінансового моніторингу. Серед таких цілей визначено: проведення аналізу фінансових операцій, співпраця, взаємодія та інформаційний обмін з правоохоронними, розвідувальними та іншими державними органами; забезпечення вжиття організаційних та практичних заходів міжнародного характеру у співпраці із зацікавленими державними установами; удосконалення міжвідомчої взаємодії між органами державної влади – учасниками національної системи ПВК/ФТ та надання методологічної, методичної та іншої допомоги суб'єктам первинного фінансового моніторингу; оперативне відпрацювання проектів законів та інших нормативно-правових актів, які стосуються функціонування системи фінансового моніторингу та її суб'єктів.

ВИСНОВКИ

Проведений теоретичний аналіз дозволив обґрунтувати доцільність активізації фінансового моніторингу держави для протидії сучасним загрозам, що посилились за рахунок розвитку інформаційних технологій та процесам глобалізації, що сприяли перетворенню локальних проблем у глобальні та перетворенню невеличких регіональних злочинних угруповань у міжнародні синдикати.

Здійснено теоретичний аналіз основних підходів до трактування поняття фінансовий моніторинг та запропоновано авторське його тлумачення з врахуванням його безпекового значення: вид безпекової діяльності, яка передбачає комплекс фінансових, правових, нормативних заходів, які здійснюється уповноваженими державними органами у сфері фінансового контролю та суб'єктами первинного фінансового моніторингу і передбачають безперервний моніторинг призначений для виявлення сумнівних операцій, пов'язаних з легалізацією (відмиванням) незаконно отриманих коштів.

Ідентифіковано основних суб'єктів фінансового моніторингу та здійснено їх структурування шляхом поділу на суб'єкти державного фінансового моніторингу та суб'єкти первинного фінансового моніторингу. Також встановлено перелік операцій, що підлягають фінансовому моніторингу, серед яких: операції сума яких перевищує еквівалент у 400 тис. грн; готівкові операції; операції політично значущих осіб; операції з переказу коштів за кордон. Здійснено структурно-функціональну характеристику фінансового моніторингу та встановлено основні принципи фінансового моніторингу, що поділяються на загальні та спеціальні.

Запропоновано теоретико-методичний підхід до розрахунку ефективності фінансового моніторингу держави, що передбачає два етапи: визначення базових макроекономічних показників держави та аналіз кількості виявлених підозрілих операцій і переданих справ до правоохоронних органів. В результаті реалізації такого підходу було встановлено, що динаміка основних

макроекономічних показників є незадовільною. Встановлено, що протягом досліджуваного періоду спостерігалось зменшення загального обсягу взятої на облік інформації про фінансові операції, що є свідченням підвищення рівня податкової та фінансової дисципліни. Загалом результативність системи фінансового моніторингу є задовільною, однак потребує удосконалення.

Проведено порівняльний аналіз моделей фінансової розвідки різних країн світу та виокремлено основні переваги, що потребують імплементації у вітчизняну практику. На основі проведеного аналізу запропоновано стратегічні цілі, що сприятимуть удосконаленню ефективності функціонування системи фінансового моніторингу, а саме проведення аналізу фінансових операцій, співпраця, взаємодія та інформаційний обмін з правоохоронними, розвідувальними та іншими державними органами; забезпечення вжиття організаційних та практичних заходів міжнародного характеру у співпраці із зацікавленими державними установами; удосконалення міжвідомчої взаємодії між органами державної влади; оперативне відпрацювання проектів законів та інших нормативно-правових актів, які стосуються функціонування системи фінансового моніторингу та її суб'єктів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Васильченко З. М. Управління проблемними активами банків у міжнародній практиці. URL: <http://jeej.tneu.edu.ua/index.php /ukjee/article/view/1006> (дата звернення: 03.04.2023).
2. Возняковська Х. А. Фінансовий моніторинг як інструмент протидії легалізації (відмиванню) злочинних доходів. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету*. 2012. № 1. С. 79–90.
3. Воронова Л. К., Кучерявенко М. П., Пришва Н. Ю. *Фінансове право України: навч. посібник (для студ. вищ. навч. закл.)*. Київ : Правова єдність, 2012. 395 с.
4. Гаврилишин А. П. Щодо питання понятійного апарату «фінансовий моніторинг». *Організаційно-правове забезпечення діяльності контролюючих та правоохоронних органів у сфері господарювання: проблеми сьогодення і перспективи розвитку: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції*. Ірпінь: Національний університет ДПС України, 2011. 588 с.
5. Гаєвський І. М. Відмивання коштів і корупція: співвідношення та аналіз взаємозв'язків. *Публічне право*. 2014. № 3. С. 78–84. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pp_2014_3_13
6. Гаєвський І. М. Національна система фінансового моніторингу як компонент національної безпеки України: правові аспекти. *Публічне право*. 2015. № 4. С. 33–40.
7. Глущенко О. О., Семеген І. Б. Антилегалізаційний фінансовий моніторинг: ризик-орієнтований підхід: монографія. Львів: Львівський інститут банківської справи Університету банківської справи НБУ, 2015. 429 с.
8. Гобела В. В., Мельник С. І. Offshoring as a Threat to the National Economic Security: Causes and Ways to Counteract. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Економіка»*. 2021. Том 8, № 2. С. 9–16. DOI:10.52566/msu-econ.8(2).2021.9-16

9. Гришова І. Ю., Гнатська Т. М. Управління ризиками у контексті стратегії антикризового управління. *Український журнал прикладної економіки*. 2016. Том 1. № 3. С. 32–40.
10. Гулько Л. Г. Організаційно-економічний механізм фінансового моніторингу в суб'єктів первинного фінансового моніторингу. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. Вип. 5. С. 863–866.
11. Д'яконова І. І., Шиян Д. В. Методика оцінки ефективності фінансового моніторингу. *Вісник Української академії банківської справи*. 2013. № 1(34). С. 10–17.
12. Дмитренко Е. С. Роль фінансового моніторингу у мінімізації латентності злочинів, передбачених статтями 209 та 209-1 Кримінального кодексу України. *Науковий часопис Національної академії прокуратору України*. 2014. № 1. С. 43–49.
13. Дяченко О.П. Імплементация зарубіжного досвіду щодо формування антикорупційної політики України. *Інвестиції: практика і досвід*. 2017. № 17. С. 17–20.
14. Єрмоленко О.А., Лисьонкова Н.М., Фінансовий моніторинг в Україні. *Вісник економіки транспорту та промисловості*. 2012. № 37. С. 23–26.
15. Задоя А. О., Ткаченко І. П. Фінансовий моніторинг: перспективи впровадження та проблеми реалізації. *Економічний вісник НГУ*. 2015. № 2. С. 59–65.
16. Звіти про діяльність. Офіційний веб-сайт Державної служби фінансового моніторингу України. URL: http://www.sdfm.gov.ua/articles.php?cat_id=83&lang=uk (дата звернення: 07.04.2023).
17. Коваленко В. В., Дмитров С. О., Єжов А. В. Міжнародний досвід у сфері запобігання та протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму: монографія. Суми: УАБС НБУ, 2017. 140 с.
18. Копиця І.М., Смагло О.В. Зарубіжний досвід організації системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним

- шляхом. *Вісник Житомирського державного технологічного університету*, 2013. №2. С. 240–245.
19. Користін О.Є., Барановський О.І., Герасименко Л.В. Економічна безпека: навч. посібник. Київ: КНУВС, 2012. 400 с.
  20. Кравчук А.О. Тіньові аспекти економіки України в податковому секторі. *Український журнал прикладної економіки*. Тернопільський національний економічний університет, 2016. Том 1. № 3. С. 79–86.
  21. Красноручський О.О., Гришова І.Ю. Корупційні ризики та зарубіжна методологія їх оцінки в системі економічної безпеки. *Проблеми і перспективи економіки та управління* : науковий журнал. 2015. № 4 (4). С. 40–46.
  22. Куришко О. О. Принципи системи фінансового моніторингу. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України*: збірник тез доповідей XIII Всеукраїнської науково-практичної конференції (28-29 жовтня 2015 р.): у 2 т. Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2015. Т. 1. С. 117–120.
  23. Куришко О.О. Особливості розвитку Системи фінансового моніторингу в Україні. *Актуальні проблеми економіки*. 2012. № 1. С. 267–275.
  24. Матеріали офіційного сайту Державної служби фінансового моніторингу України. ДСФМ – веб-сайт. URL: <http://sdfm.gov.ua> (дата звертання: 10.03.2023).
  25. Матеріали офіційного сайту Міністерства фінансів. Мінфін – веб-сайт. URL: <https://index.minfin.com.ua/> (дата звернення: 15.03.2023).
  26. Наумов О.Б., Жилияєв І.Б., Наумова Л.М. Інституційні детермінанти й стратегічні напрями економічного розвитку національного господарства. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2016. № 5. С. 89–95.
  27. Основні показники банківської системи України. Національний банк України – веб-сайт. URL: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/index> (дата звернення: 13.03.2023).

28. Павлов Д. М. Протидія відмиванню коштів та фінансуванню тероризму як фактор забезпечення економічної безпеки держави та протидії корупції: теоретико-правовий аспект. *Публічне право*. 2017. № 1. С. 33–40.
29. Петрук О.М., Левківська К.Д. Особливості розвитку системи фінансового моніторингу. *Вісник Житомирського державного технологічного університету*. 2013. № 2. С. 288–292.
30. Про Державну службу фінансового моніторингу України: Положення затв. постановою Кабінету Міністрів України від 29.07.2015 № 537. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-2015-%D0%BF#Text>.
31. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму: Закон України від 14.10.2014 р. № 1702-VII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>
32. Про затвердження Положення про Державну службу фінансового моніторингу України: Постанова Кабінету Міністрів України від 29.07.2015 № 537. *Офіційний вісник України*, 2014. № 77.
33. Романько П.С. Національна система фінансового моніторингу: шляхи становлення та перспективи розвитку. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. № 3. С. 224–228.
34. Світлична В. Ю., Світлична Т. І. Врахування факторів ризику в процесі здійснення фінансового моніторингу. *Комунальне господарство міст*. Серія «Економічні науки». 2013. № 111. С. 152–159.
35. Сербина О. Г., Минакова К. С. Становлення системи фінансового моніторингу в Україні. *Молодий вчений*. 2014. № 4(07) (1). С. 125–128.
36. Тесленко В. І. Становлення національної системи фінансового моніторингу та її роль у боротьбі з організованою злочинністю. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2013. № 1. С. 280–287.

37. Фінансовий моніторинг та його основні завдання. Асоціація юридичних клінік України : веб-сайт. URL: <https://legalclinics.in.ua/consult/consultation-07-12-2021/>
38. Франчук В. І. Концептуальний підхід до забезпечення економічної безпеки суб'єкта господарювання. *Комунальне господарство міст*. 2013. № 108. С. 271–179.
39. Франчук В. І. Особливості організації системи економічної безпеки відкритих акціонерних товариств в умовах трансформаційної економіки : монографія. ЛьвДУВС, 2010. 440 с.
40. Alrawashdeh T. Evaluating the Quality of Software in ERP Systems Using the ISO 9126 Model. *International Journal of Ambient Systems and Applications (IJASA)*. 2013. №1. С. 1–9. URL: <http://bayanbox.ir/download/4141973428983344161/rahpu.ir-MB1014.pdf>